

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmma Diana

Diana, Antonino

Coloniae Agrippinae, 1656

L.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40647

20 Iuramentum an possit à Principe prohiberi nè fiat, vel si fiat, an possit impedire eius effectum ita, vt non obliget,

*Iuramenta
piavelax.
20 qui po-
test relaxa-
re vora.*

Vide verb. Statutum laicale. Quando adest dubium de validitate iuramenti, de deliberatione, de quantitate, vel qualitate materiæ, &c. Vide verb. Voti obligatio, quia est eadem, ac votiratio & obligatio. Vnde quænam iuramenta relaxari possint & commutari virtute Bullæ, aut iubilæ, inquire V. Bulla Cruciate quoad vota, nam quicunque habet potestatem relaxandi, vota, relaxare potest iuramenta pia; quia arctior est obligatio voti, quam iuramenti, & qui potest plus, potest minus. Et privilegia in fauorem animarum concessa, sunt amplianda potius, quam restringenda. Ita Tannerus in 2. disp. 5. quest. 5. dub. 1. n. 36. contra Nauarrum c. 27. num. 275. p. 3. tract. 5. ref. 25. §. Secundo.

In foro Conscientiæ solus Prælati iurantis potest relaxare iuramentum factum ab vnâ parte contrahentium, quia debet esse superior qui relaxat in hoc foro. In externo, Iudex Ecclesiasticus loci, in quo contractus est celebratus. contractus tamen obligatio planè rescindi non potest, nisi à Iudice, qui citare posset reum, vbi nota; si relaxatio, nulla putetur esse, non autem manifestè nullitas appareat, secularis Iudex se miscere non debet. Cast. Palaus to. 3. tract. 14. disp. 3. punct. 6. p. 11. tr. 1. ref. 36.

*Vari de iur
ramento facti
latroni.*

22 Iuramentum latroni, vel raptori factum, est obseruandum, non solum in foro conscientiæ, verum etiam in iudiciali; vt etque Molina; & Episcopus spoliatus iurans non repetere, si iuramentum fuit de suis, tenetur ad iuramentum; secus si de Ecclesiasticis. Suarez; ablato periculo vitæ, cū sit in tuto, potest quis, facti iuramento latroni de non denunciandum, eum denunciare, vel illi æquiuocè iurare. Cardin de Lug. 8. tract. 7. ref. 57.

*Valida est
renuocatio
testamenti
iurati.*

23 Controuersia est inter Doctores circa reuocationem testamenti iurati, tamen si reuocetur, valida est eius reuocatio. Card. de Lugo. part. 9. tr. 7. ref. 42.

24 Iuramentum inter Amasios ad nihilum obligat. Fagundez parte 9. tractat. 8. resolutione 9.

25 Iurans coactus vi, vel metu si habet animum non adimplendi peccat mortaliter. Lopez part. 9. tract. 8. ref. 56. habet animum adimplendi.

26 Non est licitum iurare, se velle in carcerem redire, quando agatur de periculo vitæ, maxime iniuste, nec etiam iuste, cum sit de iure naturæ conseruare vitam. Villalobos, & alij part. 9. tr. 8. ref. 57.

27 Cum prorogatur tempus ad proferendam sententiam propagatur, & obligatio parendi, ex vi prioris iuramenti rogatur ob iuramento obligatio cessat, etiam si emissum sit in honorem Dei. part. 10. tract. 14. ref. 15.

28 Tabelliones, & ministri iustitiæ non tenentur ad iuramentum de non accipiendo plus de mercede à iudice taxa pro labore sui officij, quando progressu temporis illa merces facta iniusta. Sanchez, & alij part. 9. tractat. 8. resolutione 8.

29 Si quis alicui iuramento promissit, aliquid se daturum, potest promissarius, illam remittere. Sanchez, & alij; secus si promissio facta fuit pauperibus indeterminate, vel filiarum nubendæ, tunc ad patrem remissio iuramenti pertinet. Sanchez, & alij p. 9. tr. 8. ref. 13.

*Promissio
facta pau-
peribus nõ
potest ad-
mitti.*

LACTICINIA.

1 Qui tenetur ieiunare ex voto, iubilæo aut pœnitentiâ, si absque Bulla in Quadragesima, vel intra annum, vbi ex consuetudine non comeduntur oua, & lacticia, ea comedit, satisfacet ieiunij, voto, iubilæo, & pœnitentiæ indictis, nisi in his expressè prohibeantur, oua, & lacticia, etsi peccaret contra præceptum Ecclesiæ prohibentis eos eis tempore Quadragesimali. Ita Sánchez quia hæc ex voto, &c. solum tenetur ad id, ad quod obligat præceptum ieiunij, vt sic. Sed pro cõtraria sententia.

Sententia stat Palas cum aliis: utraque
 sententia rationes habet probabiles.
 Nota obiter contra Palam voto de di-
 cendo Rosarium satisfieri recitando al-
 ternatim cum socio: imò & satisfacet
 voto, si recitet facta notabili interru-
 ptione in ipsis decem: item, qui vovit
 aliquid aliquo modo indeterminate,
 potest eligere id, quod minus est, quia
 votum est interpretandum strictè. Item
 qui vovit ieiunare toto mense v.g. Sep-
 tembri non tenetur ieiunare Domini-
 cis illius, nisi id expressè intenderit:
 quia præsuntur se obligasse eo modo,
 quo obligat Ecclesia, quæ in Domini-
 cis non obligat. Ita Sanchez; item, qui
 vovit ieiunare in vigilia alicuius Sancti,
 cuius dies festus incidit in feria secunda,
 potest Sabbato antecedente ieiunare, &
 non tenetur ad ieiunium in die Domi-
 nico. Eadem, si vovit ieiunare in die
 Annunciationis B. M. Virginis, & inci-
 dat in Dominica, dummodo aliud in v-
 troque casu expressè non intenderit, in
 dubio autem voluntatis, potest in Sab-
 bato antecedente diem Annunciationis
 ieiunare, aut etiam potest ieiunium
 transferre in Feriam secundam, si die
 Sabbati tenetur alio titulo ieiunare,
 quia se universalis Ecclesiæ consuetu-
 dini accommodare est iusta causa trans-
 lationis: & hæc commutatio est in æ-
 quale. Qui vovit tradere aliquid cer-
 to pauperi, si hic designatus moriatur
 ante adimpletionem voti, tenetur tra-
 dere alteri pauperi, nisi aliter constet de
 voluntate voventis: quia sic explicaretur
 præceptum; si de hac restaret: &
 quia hoc votum explicandum, sicut de-
 garum alicui pauperi relictum, quod
 solvendum est, etiam si fuerit mortuus
 pauper designatus. Si quis vovit sex-
 tis Feriis ieiunare; non tenetur ieiuna-
 re in Natali Domini incidenti eo anno
 in die Veneris: quidquid dicat in
 contrarium Palas: vide
 Tullen. parte 9. tr.
 8. resol. 6.

L A I C I V S.

1 **L**aiici seclusa necessitate non pos-
 sunt tangere calicem, patenam,
 & corporalia absq; culpa veniali. Sunt
 enim multa iura, quæ talem contactum
 prohibent. Verùm tamen quavis causa oc-
 currente, nulla erit culpa. Sententia as-
 serens adhuc sine causa, nullam esse cul-
 pam probabilis est p. 1. o. tr. 11. res. 2.

L E C T O R E S.

1 **L**ectores secundum Lezanam c. Lectores
 10 num. 32. comprehenduntur in non com-
 Bullis Pontificis, ut contra illas delin-
 quentes, lectura priventur, quoties di-
 cunt, contravenientes privationem offi-
 ciorum, graduum, & dignitatū in curre-
 re, qualis est Bulla Pii IV. de clausura, Cle-
 ment. VIII. de largitione munerum, & variationis of-
 ficialium, quia talia verba sunt amplissi-
 ma, & sine ratione restringeretur. Erad
 quendam Bullam Sixti V. quæ contra
 rium declaravit, respondet, illam loqui
 quoad illam constitutionem peculiarem,
 non autem de cæteris, & id colligit ex
 verbis ibi positis, hæc in re, de qua nunc a-
 gitur. Sed ego teneo cum Bonacina de
 claus. p. 4. n. 6. nomine officii, gradus &
 dignitatis veniæ solum gradus honorifi-
 cos cum superioritate coniunctos,
 qualem habent Generales, Provincia-
 les, Priores, & c. p. 4. tr. 4. res. 22. 4.

2 Lectores non omnes excusantur
 à ieiunio. Vide verb. Ieiunium, nu-
 mero 26.

3 Lectores Regulares recitando sex,
 aut septem Psalmos assignandos à Præ-
 lato cum septem Pater noster, & bis Sym-
 bolo Apostolorum, satisfaciunt oneri
 Horarum Canonicarum, ex privileg. lariter ex-
 concessio Ord. Theatinorum à Clem. santur ab
 VII. apud Rodriq. comp. res. 20 n. 6. officio, si
 part. 3. t. 2. res. 68. §. Non de-
 nam. recitant
 certas psal-

Cccc 3

EE. 100.

LEGATVM.

Legati de- i fmitio.

Legatum est donatio quædam in testamento à testatore relicta. Modò idem est cum fideicommissò, & quidquid est iuris in vno, idem & in alio. Circa legata aliqua dicenda sunt primo quoad formam.

In legatis certa con- ditiones re probantur, & sunt in- valida, in foro fo- ri.

2 Igitur legatum sub conditione relictum vxori, si non nupserit v.g. vel à Religionem non ingrediatur, in foro exteriori acquiritur, etiam si illa nubat, vel Religionem ingrediatur, nam dictæ conditiones reprobantur & habentur pro non appositis in l. reprobenda, C. de insit. & subst. in l. quidam. ff. de insti. cond. in l. turpia, de legat. 1. & alibi. Et idem dicendum cum Valero v. legatum diff. 4. n.

Quam po- ti.

1 pro foro conscientie, nam hæc testatoris voluntas est contraria iuri, & ideo non est seruanda, sed regulanda secundum ius. Idque cum eodem Valero v. Heroditas, diff. 12. num. 3. extendendum est etiam in eo casu, quando testator il-

Vnde si plus lege- tur nubenti quam Religionem ingrediendi, hic legatum ma- ius acquirit. Et condi- tio, si castè vixerit, impletur si puella castè vi- uat per de- cennium.

las condiciones adhibuisset pro conser- uanda familia. part. 3. tract. 5. res. 57. Quod si quis legaret alicui centum v. g. si nubat, quinquaginta, sed centum consequi debet. Ita Thorus sum. priv. priv. 242. & alii contra Capiblancum tom. 2. frag. 9. c. 7. num. 13. Vide Ambrosium part. 2. dec. 30. part. 1. tract. 2. res. 125. §. Ex quibus, part. 2. tract. 16. res. 50. §. Et tandem, & part. 3. tract. 6. res. 29. §. Sextò si quis. & relictum sub conditione si religionem ingredia- tur, acquiritur statim ab ingressu bona fide, etiam si postea non perseveret. par. 10. tract. 11. res. 56. Legatum relictum puellæ sub conditione. si castè vixerit, consequitur puella; si castè viuat per de- cennium, licet postea in fornicationem incidat. Ita Homobonus vol. 1. part. 7. resp. 44 part. 5. tract. 14. res. 84. §. Notan- dum est. Minimè verò si fornicetur etiã occultè. part. 10. tract. 11. res. 56. §. Notata- men. An valeat legatum relictum Reli- gioso cum conditione, vt nihil acquira- tur Monasterio, dicemus infra.

3 Quando res legatur in determina- tæ & genericè, intelligi debet de mino- ri. Sed hoc fallit in legatis piis ex l. Titia, ff. de auro & arg. legat. §. fin. Vnde si testa- tor nobilis pro suo funere relinqueret culcitram, soluenda esset Ecclesiæ non de serico, sed de aureo vellere. Ita Tho- rus sum. priv. priv. 12. Et Genuensis pract. Nisi sit pius. Eccl. Trid. quæst. 153. nu. 5. docet, quòd le- gatium factum Ecclesiæ de florensis, in- telligitur de magnis. Quod limitat Mā- tica l. 6. tit. 3. num. 17. nisi obstarer testa- toris paupertas. part. 3. tract. 6. res. 29. §. incerto nu. Tertio. Advertit etiam Lara de Annu. l. 1. meropuel- cap. 10. num. 97. quòd si testator iubeat maritari puellas, & non explicet nume- rum, is determinandus erit inspecta qua- litate & facultate defuncti. part. 3. tract. 6. res. 50. in fine. §. Nota etiam. Si verò te- linquat v. g. 100. aut eos pro 100. Missis, & postea augetur stipendium, tenen- tur hæredes elemosinam supplere, vt postea an- 100. omnino Missæ celebrentur, si hæ- reditas suppetat, quia talis præsumitur intentio testatoris. Ita Riccius part. 3. resolutione 304. num. 3. part. 1. tract. 14. res. 17.

4 SECUNDO videndum qui- bus legati licet. Et licitum est lega- tum perpetuum relictum Fratibus Mi- noribus pro fabrica Templi, vel Sacelli, aut pro vestimentis & ornamentis Ec- clesiæ & Sacristiæ. Quia Clementis, Exi- de verb. signif. in 6. & Regula. D. Francisci non prohibent legata pro illorum Ec- clesiis, sed pro eorum victu. Ita Homo- Donus part. 2. tract. 9. c. 11. quæst. 33. contra Clemonensem de leg. p. 4. §. 6. num. 19. Et Sanchez sum. tom. 2. lib. 6. num. 46. con- tra Quosdam diuersos q. iuris 2. num. 23. licitum esse, ait legatum annuum dictis Fratibus relictum pro studio, & emen- dis libris. part. 3. tract. 2. res. 33. §. Notan- dum. Deinde probabile est, quòd ait Sanchez sum. tom. 2. lib. 7. cap. 26. num. 47. non esse licitum legatum annuum per- petuum relictum Fratibus pro infirma- ria. Sed oppositum quoque est probabi- le, & tenet Portellius v. Legatum. num. 7. Ibid. initio. Licitum tamen est legatum temporaneum dictis Fratibus reli- ctum, licitè est legatum annuum relictum Fratibus Minoribus pro fabrica templi, appara- tu. Ecclesia & sacri- stia. An etiam præmen- dis libris.

Et pro in- firmariâ pro viu- astem illo- rum licitè est, si decen- nium non attingat.

Vel si reli-
ctum sit ad
attingat, nam tempus infra decennium
viam ali-
est modicum. Ita Layman lib. 3. sect. 5.
cuius Fra-
tract. 5. cap. 10. num. 4. Ibid. §. Nota secundò.

Ad vitam verò alicuius Fratris, præter-
Et, ut tol-
tim iuvenis, bonæ valetudinis, videtur
latur serus
negare Layman ibid. quia vita hominis
puli. eorū-
communiter maior æstimari solet, quã
de voti pos-
deceannium. Sed ego cum Sanchez sum.
sunt illis le
tom. 2. lib. 7. cap. 26. num. 40. puto esse li-
gare in cer-
citum. Ibid. §. Sed difficultas. Potest etiam
ta forma,
testator legare Fratribus Minoribus in
qua semper hac forma: *Instituto mihi hæredem animam*
est valida. meam ista, quod testamentarii teneantur
Et quãvis bonæ relictæ vendere, & pecuniam in emen-
legatū rel- do panem, vinum, oleum, pisces & alia ne-
ctum parti-cessaria in Eleemosynam Fratribus Minori-
culari Reli- bus huius Civitatis in numero. Et in hoc
gioso ut il- casu testamentarii ad talem elemosy-
lud acqui- nam solvendam cogi possunt ad instanc-
rat in depē- tiam cuiusvis ex populo. Ita Villalo-
denter à boston. 2. tract. 30. diff. 11. num. 8. Ibid. §.
Prælato sit Nota tertio. Legatum factum Religio-
inualidū. so particulari cum conditione, ut illud
habeat independenter. & voluntate sui
validum
Prælati; est invalidum, quia omnino
si legatur
adversatur voto paupertatis. Ita Homo-
acquirēn-
bonus par. 2. tr. 9. c. 8. quæst. 21. part. 3. tr. 2.
dum, & in
ref. 34. Idem dic. si apponatur conditio,
vsi licitis
vt in quoscumque vltus, etiam de licen-
converten-
tia Superioris, expendat, nam talem li-
dum deli-
centiam Prælati, ut pote contra votū,
centia Pra-
dare non potest. Si verò dicatur, ad vltus
lati. licitos licitus est etiam, si accedat clau-
sula, vt nihil iuris acquiratur Monaste-
rio. Vide V. Paupertas.

Legatum
relictum
Orphanis
acquiritur
à carenti-
bus patre-
quamuis
matrem
habeant.

Non autē
à carenti-
bus tantū
matre.

5. TERTIO sequitur dicendum,
quibus personis solvenda sint legata,
quando de mente testatoris est dubi-
um. Primum igitur, quamuis orphanus
dicatur qui utroque orbatu est patre,
vt notant DD. communiter in l. orphano-
trophos, C. de Episcop. & Cler. tamen lega-
tum relictum pro maritandis orphanis,
acquiritur à puella matrem habente, si
patris præsidio destituitur; quia mulie-
res non habent prudentiam pro guber-
natione filiorum, vel etiam sui ipsius. Ita
Sanchez opusc. 10. 2. l. 4. cap. 2. dub. 63. n. 4.
Qui re et probat Calstrum apud ipsum i-
dem doceantem de ea, quæ caret tantum

matre par. 4. tract. 4. ref. 164. Cæterum, Probabile
quamuis Sanchez dub. 13. num. 2. neget, tamen est,
tale legatum distribui posse puellis ha-
distribui
bentibus parentes pauperes & inutiles; posse puellis
habentibus
quia in dispositionibus testamentorum
verba proprie sumenda sunt contraria; parentes
parentes
tamen opinio non est improbabilis & pauperes
pauperes
eam docet Novarius de elect. fori sect. 25.
quæst. 7. num. 3. in eissione novissima parte
2. tractat. 16. ref. 50. §. Sed circa, in medio,
& part. 4. tract. 4. ref. 140. Potest etiam
distribui puellis expositis, quæ etsi pa-
rentes habeant, eos demonstrare non
possunt. Ita Lara de Annu. lib. 1. cap. 21.
Sed si concurrenter verè abate præfe-
rendæ forent. p. 2. tr. 16. ref. 50. §. Sed circa,
post medium.

6. Secundò, legatum relictum pro
maritanda puella, si non exprimitur,
quod debeat esse virgo, secundum Larē,
ibid. confertur potest viduæ. ref. 50. cit. &
par. 3. tr. 6. ref. 29. §. Quarto. Imò quando
nulla est virgo nubilis, verum id puto
cū Sanchez de matrim. tom. 2. lib. 7. disp. 9.
num. 56. & 57. etiam si relictum sit virgi-
nibus & hoc ex testatoris voluntate
præsumpta, nē tam pium opus differa-
tur par. 2. tract. 16. ref. 50. §. Adverte &
par. 4. tr. 4. ref. 140. §. Notandum. Idem
etiam dic. de vidua, quæ primum matrimo-
nium non consummauit. Ita Maldus
V. Legatum m. 42. Potest etiam legatum
pro maritandis puellis dari puellæ iam
nuptæ sine, vel cum parva dote. Secus si
sit pro dotandis. Quod tamen dari po-
test puellæ habenti aliquam dotem, sed
infra suam conditionem. Novarius
quæst. 125. part. 2. tract. 16. ref. 50. §. Nota et-
iam, circa medium, & part. 3. tract. 6. resol.
26. §. Septimò. Rursus legatum pro mari-
tandis virginibus retineri potest in con-
scientia à puella corrupta, quæ nupit
vt virgo. Nisi aliter constet de volunta-
te testatoris. ref. 50. cit. §. Nota etiam. Quid si le-
gatū piti-
Decisum id fuit Bononiæ ann. 1635. &
tenet novissimè Trullench in decal. tom.
2. lib. 7. cap. 18. dub. 12. n. 15. Quando certa puel-
la, & ha-
determinatur puella maritanda, & dos
la, & ha-
illi legatur pro anima si illa moriatur
innupta, ait Genuesis pr. Eccl. Tric.
13. quæst. Et similis

Legatum
pro mari-
tanda puel-
la, confer-
ri potest
viduæ.
Sicut etiam
si relictum
sit pro ma-
ritanda
virgine &
nulla sit
virgo nu-
bilis.

Aur vi-
du prius
matrimo-
nium non
consumma-
verit.
Quando la-
gatū relina-
quitur pro
maritanda
daripotest
iam nuptis
sine vel citē
parua dote
Quid si le-
gatū piti-
Decisum id fuit Bononiæ ann. 1635. &
tenet novissimè Trullench in decal. tom.
2. lib. 7. cap. 18. dub. 12. n. 15. Quando certa puel-
la, & ha-
determinatur puella maritanda, & dos
la, & ha-
illi legatur pro anima si illa moriatur
innupta, ait Genuesis pr. Eccl. Tric.
13. quæst. Et similis

An legatū
pro dote da
paupere da
ri possit, si
qua viuit
ex suo la-
bore?

Et legatū
relictum
naturalib.
certa Ci-
uitatis da-
ri possit in-
solis post
decenniū.

Legatum
relictum
propuella-
rum ma-
trimonio
debetur et
iam Reli-
gionem in-
gredienti-
bus.
Sive reli-
ctum sit
certi puella.

13. *quæst. 386. num. 1.* legatum non extin-
gui, sed conferri debere alteri puella
pauperi. Sed quid, si legatum relinqua-
tur pro dote primogenitæ, & hæc mo-
riatur inupta? *L. mola. cons. 103.* dandum
esse inquit secundogenitæ Romanus id
negat. Sed bene ait *Mantica lib. 8. tit. 70.*
n. 10. colligendum hoc esse ex coniectu-
ris. Notat etiam *Genuenus præf. Eccl.*
Tric. 13. quæst. 387. quod legatum pro do-
tanda paupere, dari potest ei, quæ viuit
ex suo labore *part. 2. tract. 16. ref. 50.* in fi-
ne. §. *Nota etiam.* & in fine item §. *Ad-*
verte etiam. Quando legatum relinquitur
naturalibus alicuius Civitatis, dari
potest iis, quæ quamvis naturales non
sunt, in ea tamen decennio habitauerunt,
dummodo non constet de animo mu-
tandi domicilium. Ita *Sanchez opusc.*
tom. 2. l. 4. c. 2. dub. 19. num. 1. p. 4. tra. 4. ref.
140. §. Nota quintò.

7 Et tandem, legatum relictum cer-
tæ puellæ pro ea maritanda, dari si de-
bet, si Religionem ingreditur. Ita *Lara*
lib. 4. capell. c. 21. n. 20. Qui non idem do-
cet in casu, quo legatum relinquitur in
certis puellis maritandis. Et disparita-
tem, assignat; quia in priori casu lega-
tum non potest in specifica forma im-
pleri, si alii foeminae nupturæ tribuatur,
& si eius præsumit, testatorem voluisse
eidem puellæ legatum dari, si Religio-
nem ingreditur, dum de contraria eius
voluntate non constat. In secundo autē
casu potest impleri; cum testator non
habuit specialem affectionem ad eam,
quæ Religionem ingreditur. Sed con-
trarium tenendum est cum Ochagavia
de Sac. tract. 1. de matr. quæst. 15. nu. 17. &
Pontio de matr. lib. 2. c. 7. num. 11. qui suo
tempore communem fuisse asserit hæc
sententiam inter Doctores Salmaticen-
ses. Et probatur ex *auth. de Sanctis. Episc.*
collat. 9. §. Sed ex hac præfenti quod, quam-
vis loquatur de legatis certis, tamen
quia in favorem Religionis id disponit,
extendi etiam debet ad incerta ob pari-
tatem rationis. Nam in iure naturali
neutrum legatum subsisteret, cum om-
ni legato conditionali commune sit
non subsistere, non subsistente condi-

tionem. Voluntas autem testatoris, bene
præsumitur non exclusisse statum Reli-
gionis, etiam in secundo casu, cum con-
trarium non constat. *part. 4. tract. 1. 2. ref.*
35. Et la sententiam Lara inclinat verat in
part. 2. tr. 16. ref. 50. §. Sed circa, vers. secun-
do. ¶.

8 Tertio, legatum relictum pro mo-
nachatu, dari potest mulieribus vitam
cælibem in propria domo vorentibus,
vulgo dictis *Bixochis*, ex *auth. de Sanctiss.*
supra cit. Ita novissimè *Novarius de e-*
lect. fori. sect. 1. quæst. 76. n. 16. contra *Castil-*
lum lib. 1. de i. 88. num. 2. part. 1. tract. 2. ref.
85. §. Ex his. Et part. 3. Ad. secund. Ref. 18.
Quarto, legatum relictum propinquo
pauperi, debetur pauperiori. Est tamen
etiam pauper puella, ut supra diximus,
quæ suis laboribus potest sibi victum
conciliare. Ita *Thomas summ. privil. 9.*
part. 3. tract. 6. ref. 29. §. Quintò. & pro-
babile est legatum relictum absolute
pauperibus, dari posse pauperibus ex-
tra patriam. Ita *Homobonus volu. 2.*
part. 5. resp. 29. furt. 4. tract. 4. ref. 140. §.
Nota sextò. & relictum distribuendum

pauperibus vel vni tantum pauperi po-
test dividi inter duos *part. 10. tract. 11. ref.*
59. Quintò, legatum relictum pro libe-
ratione incarceratorum applicari po-
test, impediendo ne quis in carcerem
detrudatur, nullo alio supperente sub-
sidio. Ita *Sanchez opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 2. datur.*
dub. 9. num. 2. part. 4. tr. 4. ref. 150. §. Nota
tertio. Sextò, legatum pro fabrica Ecclē-
siæ relictum, expendi potest pro orna-
mentis, & aliis divino cultui necessariis.
Ita *Covarruuias in c. fin. de test. n. 4. con-*
tra Abbatem ibid. n. 4. p. 4. 4. ref. 140. §.
Nota secundò. Et relictum
pro fabrica
Ecclesia,
potest orna-
mentis, &
aliis neces-

9 ¶ QVARTO dicendum venit
de obligatione testamentariorum, & in dubio,
modo soluendi legata. ¶ Igitur legata
incerta ex aliquo extrinseco accidente,
quia v.g. reperiuntur duo eiusdem no-
minis, & paria amicitia erga testatorē, illi, in foro
vel quocumque modo contingat incer-
tudo personæ, in foro exteriori non
debeantur. *l. in tempus §. 1. ff. de hered. instit.*
& aliis. Idque verum est, etiam si vnus
illorum iuri suo renunciet, vel inter se
pacifican-

Et relictū
pro mona-
chatu dari
potest mo-
nachis do-
mesticis,
vulgo Bi-
xochis.
Legatum
relictū pro-
pinquo
pauperi de-
betur pau-
periori.

Pro liberā
dis capiti-
vis, appli-
cari potest
ut quis in
carcerem
non detru-
datur.
Et relictū
pro fabrica
Ecclesia,
potest orna-
mentis, &
aliis neces-

Sed in conscientia di-
videndum est inter il-
los.
Quid si ex-
rent in eo
dem loco
plures Ec-
clesia eius-
dem nomi-
nis: Vel
nulla,
pacificentur, vt dividantur. At in foro
conscientiæ tenetur testamentarij lega-
tū inter illos dividere, si consentiant. Ita
Molina disp. 197. Ratio est, quia ex do-
ctrina Caietani in 2. 2. qu. 62. art. 5. ad 3.
& aliorū, debitor certus de debito & du-
bians an debeat Petro, vel Ioanni, tene-
tur soluere vtrique dimidiū. Nota hic cū
Afflicto decis. 244. quod legatum relictū
Ecclesiæ v.g. D. Mariæ, si plures eiusdē
nominis in eadem Civitate repertiātur,
& inter illas sit Parochialis, debetur huic,
alioquin maiori, vel pauperiori. Et si o-
mnes sint æquales, dādum est Episcopo,
qui illud pro suo arbitratu distribuatur. Et
si nulla est in oppido Ecclesia talis nomi-
nis, debetur Ecclesiæ Cathedrali il-
lius diocesis, p. 3. r. 5. res. 58.

Legatave-
licta in te-
stamento
stamento
minus so-
lemni: tene-
tur hares
to solvato
in conscien-
tia) par. 2.
ollaria.)
10. Legata relictā in testamento mi-
nus solemnī hares ab intestato tenetur
stamento in conscientia soluere, nam cessante fi-
minus so- ne legis, etiam in particulari, cessat lex,
lemni: tene- lex verō exigens solemnitates in testa-
tur hares mentis, condita fuit ad vitādas fraudes,
to solvato quæ si proinde non adsint, non est cur
in conscien- testamentum minus solemnē in con-
tia) par. 2. scientia non teneat. Ita Comitulus lib. 7
ollaria.) par. 2. tom. 3. cap. 7. quæst. 3. conel. 1. primō,
quod si hares ab intestato sit dubius, an
testator hāredem alium nominasset, te-
netur cum illo pro qualitate dubii com-
ponere, quia par est in dubio vtriusque
conditio, & neuter illorum possidere
cœpit bona fide. Secundō, si hares ab
intestato retineat hāreditatem & lega-
ta, posse illos, quibus testamento minus
solemni relictā sunt, vti compensatio-
ne. Tertio, si hares ab intestato fa-
teatur, mentem testatoris fuisse, vt hā-
reditatem fideicommissi alteri trade-
ret, si oblato iuramento iurare noluerit,
cogi debere in foro externo hāredita-
tem tradere, detracta quarta parte, quā
vocant Trebellianam. Quæ probabi-
liter dicta sint. Nam contraria senten-
tia Vasquez in 2. 2. tom. 2. disput. 163. cap.
3. num. 19. est etiam probabilis, part. 5. r. 3.
res. 119. post medium. Vbi se citat a-
lii. idem docuisse. Et locus est res. 75.
Summa Diana,

tract. 8. part. 1. vbi potius videtur in op-
positum inclinare. ¶

11 Circa tempus solvendi legata, hæ-
res in conscientia tenetur illa soluere, foro Eccle-
cū primum potest. Ita Villalobos mā. sic soluen-
Confess. cap. 5. n. 16. Sed in foro exteriori da sunt stat
habet tempus vnus anni ex auct. hoc tim.
amplius. C. de fideicommiss. par. 3. tract. 5. res. In foro fori
59. Et part. 4. tractat. 4. resol. 162. §. Et tan- infra an-
dem. Legatum tali anno solueudum, de- num. Sol-
betur in fine anni, ex l. qui hoc anno. de vendā cer-
verb. signif. Sed legata pia debentur in 20 anno, sa-
principio ex l. scita fuerit libertas relictā ff. tis est quod
de manum. test. part. 3. tract. 6. resol. 29 §. 58. solvantur
cundō Legatum tali die solueudum, sol- sine. Nisi
vi potestante tempus determinatum, sint pia.
Ita Covarruuias in cap. tua, de test. n. 5. p. 4. Legata sola
tract. 4. resol. 140. §. Nota quārto ¶ Con- vi possunt
tratum docuerat part. 3. tract. 6. res. 29. ante tem-
§. Primō. ¶ Infert ex Sanchez opusc. tom. 2. pus.
lib. 4. dub. 12. n. 4. legatum quolibet an- Corollariū
no pauperibus distribuendum ad bene- Sanch.
placitum hāredum, posse simul & semel
distribui Hospitali v.g. vel Monasterio,
vt illo fruatur in perpetuum pa. 4. vbi su- Legatum
prā. Legatum Ecclesiæ relictum singu- perpetuum
lis annis in perpetuum. Naldus verb. de iure vi-
vsus fructus num. 12. putat extingui post deretur ex
centennium, quia iura abhorrent infi- tingui post
nitatem. Quæ opinio in iure est proba- centenniu.
bilis. Sed contraria Bonacina de contr. Sed contra-
disput. 3. quæst. 17. punct. 8 §. 6 nu. 2. est et- rium serua-
iam probabilis, & servatur in praxi par. tur in pra-
5. tractat. 14. resol. 84. Quando hāredita- xi.
tas non est ita sufficiens, vt omnibus le- Quid agen-
gatariis simul satisfieri possit, docet Va- di, si hare-
lerus verb. legatum, diff. 2. num. 2. in illo- ditas non
rum solutione seruandum esse ordinem, sufficit, vt
qui seruari debet in debitis, vt scilicet legata om-
prius soluantur legata magis pia, dein- nia simul
de minus pia, & tertio prophana. Idem soluantur?
etiā docent Sanchez summ. tom. 1. lib. 4. Legatū ad
c. sp. 15. num. 40. & alii part. 3. tract. 5. resol. causas pias
60. & si quis legavit centum aureos pro perpetuum
anima sua pro celebratione Missarum transire ad
in perpetuum, mortuo primo hārede hāredes.
transmittitur legatum in perpetuum ad Capella-
alios hāredes. Decis. Rotæ 1381. 20. Fe- nus tene-
bruarii & Capellanus obligatus cele- tur quoti-
brate quotidie in certa Ecclesia vel Al- die cele-
tari, brans ap-
D d d d

applicare sacrificium pro anima fundatoris

tari, tenetur applicare sacrificium pro anima fundatoris. Bariat. & alii. part. 9. tr. 8. ref. 58.

Executio legatorum. sicut ad Episcopum privativè.

12 Executio legatorum piorum spectare videtur ad Episcopum privativè, ex cap. tua, de testamenti. ibi. Cum igitur, in omnibus piis voluntatibus sit per locorum Episcopos providendum, ut secundum defuncti voluntatem universa procedant, &c. ex cap. item si heredes, eodem tit. & ex Concilio Tridentino sess. 7. cap. 15. Accedit ratio, nam legata pia sunt extra limites iurisdictionis laicalis, & nulla causa ferri potest extra limites suæ activitatis. Ita Bonacina de contr. disputat. 3. quest. 18. punct. 1. §. 10. numero 1. & alii contra Sanchez opusc. tom. 2. lib. 4. cap. 1. dub. 54. numero 4. part. 4. tractat. 1. resolutione 99. Episcopus verò in tali executione non solum contra hæredes procedere potest, sed etiam contra laicos tertios possessores, quia iura indistinctè loquuntur, & alioqui faciliè eius officium eluderetur, intervertendo possessionem bonorum in tertiam personam. Deinde ad consequenda legata dantur tres actiones, nimirum personalis, realis, & hypothecaria. §. Nostra autem, inst. de legat. ergo procedere poterit contra tertium possessorem actione reali, quæ solum requirit dominium ex parte agentis, & possessionem ex parte rei conventæ, l. in rem ff. de vopd. §. omnium autem, inst. de action. Et tandem à fortiori: quia pro consecutione legati prophani potest contra tertium possessorem Salvianum interdictum intentari. Ita Ciutilinius controvers. for. cap. 29. num. 25. parte. 5. tract. 1. res. 24. & part. 7. tract. 6. res. 31.

Etiam contra laicum tertium possessorem.

13 legitur Episcopus est iudex competens in executione legatorum piorum privativè quoad laicos. Transactio autem anno, qui testamentariis à iure conceditur pro soluendis legatis, Episcopus est iudex executor ultimarum voluntatum, etiam quoad prophana. Nam adimpletio voluntatis defuncti in ipsius bonum, est commissa Episcopis ex officio, qualemcumque bonorum

dispositionem fecerit. Ita Molina de iust. tom. 1. tractat. 2. disputat. 205. numero 5. & alii. Ex quibus inferitur contra Bobadillam tom. 1. lib. 2. cap. 17. numero 103. Episcopum esse competentem in tali casu, etiam si omnia testamentilegata sint prophana. Etiam si iudex laicus non esset negligens. Etiam ad instantiam patris. part. 1. tractat. 2. resolutione 99. & part. 3. tractat. 1. resolutione 21. Nota hic vnum ex Valero verb. legatum diff. 1. numero primo, quod si hæres post mortem Episcopi negligit per animum legata solvere, & voluntatem testatoris implere, potest privari hæreditate, etiam si est filius, dum pro legitima, ne privare per auct. hoc amplius, C. de fideicommiss. de potest. heres test. Et tunc transit ad substitutes, vel ad alios per ordinem. Ita ille. part. 3. tractat. 5. res. 59.

14 Petes: Potestne Episcopus aliud legatum in æquale, vel melius commutare? Respondent Naldus verb. legatum numero 39. & alii negativè. Primum ex l. legatum ff. de admini. rer. ad Civitat. pert. Secundò, quia voluntas testatoris servanda est pro lege, l. in conditionibus primum locum, de condi. & demons. & cap. ultima voluntas 13. quest. 2. Tertio ex Clement. quia contingit, de relig. dom. ibi. Cum ea, quæ ad certum usum sunt destinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (salva sedis Apostolica auctoritate) converti, &c. Et sic, aiunt Lavan de Anniver. lib. 1. capite 14. numero 38. legatum pro maritandis virginibus non parit commutationem, nisi à Summo Pontifice de plenitudine potestatis. Riccius collect. 518. & alii dicunt, Episcopum posse commutare aliquod legatum vna tantum vice ex aliqua causa. Sed Vasquez de test. cap. 8. §. dub. 3. numero 104. & alii absolutè docent, Episcopum commutare posse legatum in æquale, vel melius, maximè cum consensu hæredum: & in tali casu non infringere voluntatem testatoris, sed interpretari. Ad Clementinam, quia contingit, respondet Penna in l. unica ca. pte.

An Episcopus possit commutare legatum in aliud æquale, vel melius? Quidam absolute negant. Alii distinguunt.

pie. de expensis ludorum. in sermonem esse, cum non adest iusta causa, ut erat in facto, quod illam constitutionem poposcit. Neque dicas, Tridentinum sess. 22. capite 6. in talibus permutationibus requirere iustam & necessariam causam. Nam ad hoc responderet Comitolus libro 7. quest. 9. numero secundo. Concilium sumere ly & pro vel, & intelligendum esse disiunctivè, non copulativè. Adverte autem, iustam causam sufficere, si se teneat ex parte rei, quòd nimirum commutatio fiat in æquale, vel melius. Nam causa iusta ex parte commutantis, nempe bonus finis, &c. non sufficit. Ita Sylvest. v. legatum 4. quest. 11. part. 2. tractat. 12. resol. 26. Delegato ad pias causas, vide V. Testamentum privilegium.

LEGATUS.

Legatus triplex. A latere, dativus & natus.

Tria sunt genera Legatorum Summi Pontificis. Quidam dicuntur *à latere*, & sunt Cardinales, quos appellat fratres. Alii dicuntur *dativi*, qui simpliciter in legationem mittuntur. Tertii dicuntur *nati*, qui præter suarum Ecclesiarum legatione funguntur, & hi sunt quatuor Archiepiscopi, nimirum Eboracensis, Cantuariensis, Remensis, & Pisanus *cap. 1. de officio delig. lib. 6. &*

Et primus habet iurisdictionem in Regularibus & alios exemptos, non autem ultimos.

2 Legati à latere possunt suam iurisdictionem exercere in Regulares & alios exemptos, non autem nati. Ita Abbas in *cap. 1. de off. leg. in v. universos, ex c. si abbatem, de elect. in 6. & cap. 1. de verb. signif. part. 1. tractat. 2. resolutione 17.* An legatus Papæ habeat iurisdictionem in Inquisitores, vide V. *Inquisitorum, num. 38.*

LEX QVOD VID. ET QVOTVPLEX.

LEX describi potest, rationis *Lex quid est* Ordinatior, homini, quid agendum quidve non agendum sit, ostendens, in commune bonum instituta.

Est duplicis generis. Alia enim est *Lex alia divina, alia humana.* Illa est, quæ immediate à Deo instituta est: hæc, quæ ab hominibus.

3 Rursus lex divina alia est naturalis, alia positiva. Illa est, quæ rationi humanae insculpta est, & à ratione derivatur, qualia sunt Præcepta Decalogi. *Et divina alia naturalis, alia positiva.* Hæc quæ non nisi per revelationem innotescit, cuiusmodi in lege Evangelica sunt præcepta Sacramentorum, & fidei.

4 Humana autem lex vel est Ecclesiastica seu canonica, vel secularis, seu civilis. Illa est, quæ à Papa, Concilio, Episcopo, vel alio Prælato Ecclesiastico procedit. Hæc, quæ ab Imperatore, Rege, Republica, &c.

LEX QVOS OBLIGET.

Non omnis lex obligat ad observantiam illius, nisi aliquas habeat conditiones.

6 Prima conditio est, ut lata sit à legislatore potestatem habente, ex cuius conditionis defectu. *Lex non obligat nisi subditos. Nam legislator non tenetur servare suas leges, nisi directiva, & obligatione probabiliter solum veniali.* Legislator non tenetur servare suas leges, quia non habet potestatem in seipsum. Intellige de obligatione coercitiva nam ad eas, quæ ex æquo obligant omnes, ut sunt, quæ taxant pretia rerum, &c. tenetur vi directiva, eo quia lex naturalis præcipit, caput cum suis membris conformari. Ita Granado in *1. 2. contr. 7. tractat. 3. part. 2. disput. 17. sect. 3. num. 24.* Qui putat, legislatorem dictas leges frangentem peccare mortaliter. Sed e-

go contrariam sententiam Filiucii probabilem existimo. nam omnis obligatio ex legislatoris voluntate dependet, qui non præsumitur voluisse sibi tantumonus imponere. Ex quo infero, non peccare mortaliter Papam, qui in Paschate non communicaret, aut contractum faceret iure tantum humano simoniacum, secluso scandalo. At peccaret mortaliter Princeps, qui frumentum v. gr. supra pragmaticam venderet, nam tale pretium esset iniustum, ut porò maius eo, quod communis æstimatio in pragmatica declarat. Ita Lorca in 1. 2. tom. 2. de leg. disput. 5. memb. 3. Tenetur etiam Rex stare contractibus initis cum suis subditis, sicut stare tenetur illi, nam contractus debet esse æqualis, & Princeps potest se obligare subiectis. Ita Villalobos tom. 1. tr. 2. dub. 30. n. 6 p. 1. tra. 10. ref. 10.

[Similiter 7 Secundò ob eandem rationem omnes Clerici nec Clerici tenentur legibus civilibus.]
causis Ecclesiasticis, vel aliquo modo tangens Ecclesiam, vel Ecclesiasticos, est invalida, ut dicemus V. Statutum laicale. Et Clerici legibus civilibus, etiam non pugnantibus cum iure Canonico, aut cum eorum statu, tenentur solum directivè, ut se conforment cum aliis membris eiusdem Reipublicæ. Ita Layman tractat. 4. cap. 13. numero 6. contra Lorcam in 1. 2. tom. 2. de leg. disputat. 25. memb. 4. part. 1. tractat. 2. resolutione 71. & tractat. 10. resolutione 12. & part. 7. tractat. 1. resolutione 17. Ex quo infert Bonacina de leg. disp. 1. quest. 1. punct. 6. numero 53. quod Clericus dictis legibus contraveniens, secluso scandalo, non peccat mortaliter. resolut. 12. cit. 5. Non retinebo.

Nec Regulares 8 Tertio Regulares non ligantur iure statutis Episcoporum, præter aliquas in iure expressas, quæ videbis apud Maldaporum, præter pauca sunt exempti ab illorum iurisdictione. Solùm ergo tenentur ex decencia, & ad vitandum scandalum, quo cessante non peccabunt violantes. Ita Granado in 1. 2. contr. 7. tractat. 3. parte 1. disputatione 6. sect. 3. numero 18. contra Vasquez in 1. 2.

tom. 2. disputatione 167. capite 4. numero 32. Et ideo docuit Llamas parte 2. capite 5. §. 28. Regulares non teneri servare ieiunia ab Episcopis indicta. part. 1. tractat. 10. resolutione 11. Verùm verò Alumni, qui vivunt in collegiis Societatis Iesu, vel aliorum Regularium exemptorum, subdantur calibus Episcopalibus quos profus dicendum, quoad confessiones, censuras, casus reservados, per omnia subiectos esse Episcopo in cuiusvis Diœcesi habitent. Nec valet esse contumax commentales Regularium, quod assererat Bordonus in concil. Regul. resolutione 38. quest. 5. numero 10. sustinens contrariam sententiam, nam ex suis vivunt expensis part. 7. tractat. 12. resolut. 14.

9 Quarto, legibus & statutis vnius loci non tenentur peregrini ibi manentes non pro maiori anni parte: quia hi locorum, non sunt pars illius communitatis, quæ in quibus est subdita illi legislatori. Vide verò Peregrinus, à num. 1. Tenentur tamen exterr. in loco ubi gerunt magistratus, servare ieiunia & festa part. 10. tractat. 13. resolut. 37.

10 Quintò subditi & incolæ loci, in quo est statutum, non tenentur illud servare extraterritorium. Et sic ieiunia & festa Panormi non tenentur servare Panormitanus, qui reperitur Montis Regalis, etiam si ex industria illud se contulisset, ut vitaret ieiunium. Neque enim hæc est propria fraus, sed quædam fuga præcepti, quæ non est contra præceptum. Ita Sanchez summ. tractat. 1. lib. 1. cap. 11. num. 35. & alii contra Sylvestrum verb. Ieiunium quest. 2. dist. 12. Infert ex hoc Fagunder tractat. 1. lib. 1. cap. 7. numero 13. quod si in loco festivitatis addit aliqua domus exempta à iurisdictione Episcopali, possit quis in ea festum non servare, sicut etiam ieiunia Episcopalia non implere, &c. quia locus exemptus habetur pro extraneo. Eadem ratione docuit Avila de cens. part. 2. cap. 3. dub. 5. excommunicationem Episcopi pro rotæ diœcesi non ligare eos subditos, qui in loco exempto commorantur. part. 1. tractat. 9. resolut. 18. & tract. 10. resolut. 14. In-
ter

ter loca exempta Bonacina de cens. disputat. 1. quaest. 1. punct. 15. num. 8. enumerat Monasteria Regularium, contra Suarez disput. 5. sect. 4. num. 6. part. tract. 5. resol. 74. §. Dico in fine.

Tenetur vero statuis, qua simul seruantur in patria, & in loco diuersorij.

11 Sed peres primò. Quid si ieiunium seruatur in Oppido, & in loco, in quo peregrinus quis reperitur, utrobique ex ordinatione episcopali? Responder Fagundez ubi sup. teneri illud seruare, sed contrarium putat etiam probabile; quia non est subditus Episcopo illius loci, & ad leges patriæ non tenentur absentes. Et ita docet absolute Sancius disput. 5. 4. num. 31. Sed hoc non placet: quia tales nulla ratione excusantur, part. 1. tr. 9. resol. 18. & tractat. 10. resol. 13. in fine, & 14.

Probabilis autem est, neq; vagos teneri ad leges locorum, ad qua diuersunt.

12 Peres secundò: Quid dicendum de vagis, qui nullas habent certas sedes? Respondeo cum Suarez de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 14. num. 20. & Doctoribus cõmuniter, tales teneri ad leges locorum, in quibus reperiuntur; nam in illis domicilium acquirunt. Et alij qui exempti essent ab omnibus legibus & statutis locorum, quod est absurdum. Sed Sayrus lib. 3. cap. 4. num. 8. & Leshus lib. 4. cap. 2. dub. 7. num. 49. contrariam sententiam vt probabilem admittunt ex paritate peregrinorum: nam est par ratio. Nec absurdum esse, quod vagi, qui nullas habent certas sedes, nullas habeant certas leges. Reuera hæc opinio est probabilis, part. 1. tractat. 9. resol. 2. S. Notandum vero, & tract. 10. resol. 16.

Hinc etiam lex poenalis non ligat delinquentes extra territorium.

13 Aduerte hic, quod lex poenalis non ligat delinquentes extra territorium. Ita omnes DD. Vide verb. Censura, num. 7. & 12. Vnde subditus extra territorium nec citari potest à proprio iudice, vt dictum est verb. Episcopi, num. 50.

Decretum Gratiani non habet vim legis.

14 Sextò Molfesius tom. 1. tractat. 9. cap. 5. num. 73. putat, Decretum Gratiani habere vim legis, quia Gelasius Papa illud approbavit, sicut etiam Eugenius. Et nouissimè Gregorius XIII. mandauit corrigi ad instar originalis, & excudi. Adde, quod consuetudo habet vim legis, & dat auctoritatem. Et tandem ex

communi iuristarum axiomate, *In viroque iure satis est, allegare titulum, & probare possessionem.* Nam huius Decreti allegantur tituli, & adest possessio antiquissima ab anno 1009. quo illud Gratianus compilauit. Sed ipse existimo, nec testimonia Patrum in Decreto inserta habere vim legis, si aliàs ab aliquo Pontifice canonizata non sint, vel inter Decretales inueniantur: nec decreta Conciliorum Prouincialium obligare vltra Prouinciam. Nam Gratianus collector non potuit eis dare maiorem auctoritatem, quam aliàs habebant, cum fuerit homo priuatus. Vnde patet, minorem auctoritatem habere id, quod ipse addit de suo, & si aliqua Pontificum dicta parum fideliter ab ipso citari constaret, aut esset dubia auctoritatis, non esset obligatio illis parendi. Ita Villalobos tom. 1. tract. 2. diff. 7. num. 3. & alij. Ad argumenta Molfesij respondetur, nec vllum Pontificem illud corpus approbasse, nec esse in contrarium consuetudinem. Vide Salas de leg. tractat. 4. disputat. 8. sect. 13. qui nostram sententiam cum communi Theologorum docet, & ad contraria argumenta responder, part. 3. tract. 6. resolutione 26. & part. 5. tract. 14. resolutione 68. Aduerte etiam hic, quod leges Cancellariæ obligant vbiq; locorum non dicitur stylus Romanæ Curia. part. 10. tract. 15. resolutione 7.

15 Denique, ex defectu potestatis ius ciuile non obligat in Hispania, & in aliis Regnis extra ditionem Imperatoris, in quibus statutum non fit à propriis Principibus, vt seruatur. Et ratio est, quia Imperator non habet auctoritatem in totum Orbem. Quod verò in Hispania & alibi ius ciuile passim citatur, & vbi deest ius proprium, iudices se iuri ciuili conformant, id non faciunt ex obligatione legali, sed naturali, vel ex imitatione: quia ius ciuile est rationi valde conforme, quo pacto docuit Abbas in cap. Ecclesia S. Maria numero 10. de const. legem imperatoriam, quando fundatur in iure naturali, posse ab Ecclesiastico iudice seruari; non ratio-

Et ius ciuile non obligat in Hispania, & alijs Regnis non subiectis Imperatori.

ne legis, sed ratione naturali. Ita Salas ubi supra disputat. 7. sect. 9. num. 18. & alij contra Sanchez de matr. lib. 7. disputat. 87. numero 29 part. 5. tractat. 14. resolutione 69. Non solum autem requiritur potestas in condendis legibus, sed etiam in dispensandis. Sed de hac re vide v. *Dispensars.*

L E X

Qualis obliget.

ITEM de-
ber esse ius-
ta.
Idest aqua-
litate ser-
uans.

16 Secunda legis conditio est, ut sit iusta. Ad quod primò requiritur, ut seruet æqualitatem ad ius alterius. Unde si hæc æqualitas temporis successu deficiat, cessabit lex obligare. Et sic pandectæ antiquæ taxantes stipendia Notariis & Commissariis, modò non obligant, quia latae fuerunt tempore, quo pecunia carior erat, & res viliores. Nec refert, quod tales iurent seruare taxas; nam ærarium exponitur quatenus iustæ sunt. Ita Sanchez *opusc. tom. 1. lib. 3. cap. 14. num. 14. P. 2. T. 17. Ref. 60.*

Et in bonū
finem dire-
cta nimirū
in bonum
cōmunita-
tis.

17 Requiritur etiam ad iusticiam legis, quod fiat in bonum finem, nempe in bonum communitaris. Ex defectu huius conditionis Decius, *consil. 197. num. 2.* & alij dicunt, legem Principis prohibentem venationes in suis montibus, esse iniustam. Sed quia hæc leges possunt cōcernere bonum publicum, ut nimirum venatio multiplicetur, licet Principi illas prohibere. Latius autem supremo, quàm alijs. Ita Valerius V. *Peccatum diff. 16. p. 3. T. 6. Ref. 18.*

Quo fino
cessante in
generali,
vel in parti
sat etiam
ex in totū,
vel in par-
tem.

18 Ex dictis sequitur, quòd cessante fine legis ad æquato, cessat etiam ipsa lex obligare. Et quidem, si cesset finis in vniuersum, & in omni casu, certum est, legem cessare, contra Vasquez in 1. 2. *tom. 2. disput. 163. cap. 3. num. 19.* & alios ferè omnes. Sed ego teneo cum Granada in 1. 2. *contr. 7. tractat. 3. p. 1. disp. 15. sect. 2.* & alijs, quòd, sicut cessante fine legis

in vniuersum, cessat lex totaliter; ita cessante sine ad æquato legis in vno casu, cessabit obligare lex pro illo casu. Sic enim se habet lex in vniuersali ad rationem acceptam in generali, ita lex in particulari ad rationem acceptam in casu speciali. Et ex auctoritate legis, quæ de tota, ff. de rei vend. tenet argumētum de toto ad partem. Deinde, quia lex non solum obligat omnes in generali, sed etiam singulos in speciali; ergo si cut deficiente sine respectu omnium, omnes ab obligatione eius soluantur; ita deficiente respectu vnius, debet solui ille, *par. 1. tr. 10. ref. 28. & p. 7. tr. 10. re. 33.* Contrariam amplectus fuerat in T. 8. *ref. 75 § Ad argumentum* f. Idem docet nouissimè Mendoza in 2. 2. *tom. 1. disp. 74. sect. 3. §. 20.* nisi quòd aduertit, quòd quando lex præter finem extrinsecum & remotum habet finem intrinsecum, & per se & inde penderet ad illum, honestum, & qui sit actus virtutis, tunc non cessat lex in particulari, cessante solum sine extrinseco. Secus verò ubi nullus est finis intrinsecus, & lex non præcipit actum per se honestum. Igitur legem ieiunij, quæ condita est ad sedandos in homine motus turpes, non cessare in eo, qui motus turpes non patitur, quia ieiunium si independenter ab illo sine habet honestatem Temperantiæ. At vero laicum doctum cum hæretico non disputare, non est actus alicuius virtutis, vnde, cum etiam cesset in eo periculum subuersionis, ob quod in cap. *inhibemus* id laicis prohibetur, disputare potest. *p. 1. tr. 14. ref. 96.*

19 Ex his sequitur primò generaliter: Sicut etiā quod quòriescumque lex fundatur in præsumptione, non obligat in iis casibus, in quibus præsumptio deficit. Ita præsumptio Homobonus *p. 1. tr. 5. e. 8. q. 53.* & alij. Vnde, cessat in de hæres, qui non confecit inventariū, eo casu lex non tenetur in conscientia solvere le- in illa præ-
gata supra vires hæreditatis. Ita Salo-
nius in 2. 2. *q. 77. arr. 3. dub. 10.* contra
Molina *tom. 1. tract. 2. disp. 217. num. 12.* Ex quo
Item professus inualidè, qui non ratifi-
cauit professionem, reclamare potest
post laris.

Praferimus quod habet in testamento minus solemnium, reliquius potest hereditate reuocare. Aduocatus esset idem in causa, in qua fuit patronus. Item in secunda dicit Sanchez possit Christiani iudaeos nutrire, &c. si non patiantur periculum subuersionis.
Et non peccaret mortaliter, qui contra iuramentum statutum asportaret pecuniam, arma, &c. in modica quantitate.

post quinquennium, non obstante, Tridentino sess. 25. c. 19. Item Religiosus, qui alteri Religioso munera absque ambitione praebet, non violaret Bullam Clementis VIII. de largitione muneru. Item haeres in testamento minus solemnium relictus, potest sibi hereditatem in foro conscientiae retinere, vel compensare. Ita Sayrus lib. 3. c. 7. n. 9. Et tandem aduocatus potest esse iudex pro foro conscientiae in causa, in qua fuit Patronus, dummodo iudicet secundum leges, & affectionem deponat. Et ratio horu omnium est, quia leges contrariae his a Christianis fundantur in praesumptione fraudis ratificationis, ambitionis, *part. 1. tr. 10. resol. 27. & part. 3. tr. 5. resol. 56.*
20 Rursus, quia cap. ad haec, de Iudaeis, &c. si non nutrire, &c. Iudaeos, fundatur in praesumptione periculi subuersionis, ait Sanchez summ. tom. 1. lib. 2. cap. 31. num. 2. illa non obligare eos, qui huic periculo non sunt expositi. Sed Mendoza in 2. 2. disp. 70. sect. 3. numero 81. quamvis hoc concedat quoad solam familiaritatem, in qua finis legis est solum vitare periculum; negat tamen quoad famulatum, nutritionem, &c. quia in his non potest cessare finis prohibitionis, qui tunc tollere suspicionem fidei, & priuare iudaeos tanto honore, vt Christianorum famulatu uiuantur. *part. 5. tractatu 13. resol. 11.*
21 Denique, quia lex prohibens extrahere a Ciuitate pecuniam, arma, frumenta, &c. facta est ad vitandum damnum Reipublicae, quod ex tali asportatione pateretur, qui paruam quantitatem talium rerum abstraheret, quae non noceret Reipublicae notabiliter, non peccaret mortaliter; quia cessaret in hoc finis legis. Neque dicas cum Sanchez summ. tom. 1. lib. 1. cap. 4. num. 8. & Merolla tom. 1. disput. 4. cap. 3. dub. 25. num. 242. attendendum esse detrimentum, quod infertur, si omnes ciues eandem quantitatem asportarent, quae esset sine dubio notabilis. Ne id inquam dicas. Nam ex hoc infert Palaus tom. 1. tractat. 2. distinct. 2. punct. 7. num. 6. quod si quis aspor-

taret quantitatem, quae in furto sufficeret ad peccatum mortale, peccaret mortaliter eo praecise, quod si omnes ciues tantam quantitatem extraherent, proculdubio nocerent Reipublicae notabiliter, hoc autem est ridiculum. Ita etiam Granada in 1. 2. contr. 7. tractat. 3. part. 1. disp. 4. numero 19. Quod si queras, quae sit notabilis quantitas sufficiens in tali extractione ad mortale, respondet Palaus, seclusa obliuione, & regulariter loquendo, esse centum aureos in pecunia, vel mercibus, aut arma decem militum. *part. 3. tract. 6. resol. 50. & part. 5. tr. de militum 5. resol. 49.*
12 * Praeterea, vt lex obliget, etiam in foro interno, opus est, vt sufficienter promulgetur. Vnde qui sciret Principem cogitare de condenda lege, vel etiam condidisse, vt v. g. moneta expendatur secundum pondus, non teneretur illam seruare priusquam promulgaretur, sed posset nihilominus de suis pecuniis aliquid emere, vel illas mutuo dare. *part. 1. tractat. 10. resolutione 54.* * Tenet nouissime Trullench in decal. tom. 2. lib. 7. cap. 20. dub. 7. num. 5. Nec satis est, quod promulgetur apud paucos, sed debet sufficienter diffundi per totam communitatem. Et sic qui praesens esset, dum aliqua lex primo publicatur, non statim teneretur seruare legem, sed expectare posset, donec per totam communitatem diffundatur. Et ratio est, quia lex prius obligat communitatem quam particulares. quia prius respicit totum, in cuius bonum ordinatur, quam partes: ergo dum non obligat totum, non obligabit partem. Ita Suarez de leg. lib. 3. cap. 17. num. 5. & 14. Qui etiam aduertit, quod si cui lex modo aliquo miraculoso & naturaliter impossibili innotesceret, non statim illum obligaret. *part. 3. tractat. 6. resol. 75.*
23 De legibus Pontificiis est maior difficultas, an scilicet vt obligent per totum Orbem, per totum Orbem promulgari debeant? Et quidem quoad leges irritantes contractuum, respondendum est ex cap. si in adiutorium, distinct. 10. & ex cap. de noui operis nunciati.

Qua regnauit secundu Palaus est 100. aureorum in pecunia & mercibus, & arma decem militum.
DEBET praeterea i lex esse sufficienter promulgata.
Per totam communitatem.
Quod verum est, etiam de Papali irritante contractuum.

De alijs
verò.

nunciat. vbi habetur, tales leges non obligare nisi fiat promulgata in singulis prouincijs, & diocesis. De alijs nouis constitutionibus, in quibus contrarium non exprimitur, idem etiam sentit cum multis alijs Vvigers in 1. 2. *quæst.* 69. *art.* 4. à numero 84. Primò ex iuribus citatis, propter paritatem rationis cum illis irritantibus contractum. Secundò, quia multi probabiliter docent, leges Papales non obligare, nisi post duos menses à publicatione, propter conformitatem cum iure civili, vt infra dicemus: quidni ergo Pontifex conformabitur etiam iuri civili in hoc, quod eius leges non obligent, nisi vbi promulgantur, Tertid, quia multi etiam probabiliter docent, vt infra dicemus, leges Papales non obligare, nisi acceptentur; ergo multò minus, si non promulgentur. Quartò, quia Ecclesiæ corpus est vastum, & per totum orbem extensum, cui proinde non potest benè inuocescere per solam publicationem Romanam. Non est autem credendum, quod Papa velit obligare aliquos, quibus aliquo tantem modo innotitiam venerit; nam hoc esset inducere magnam disformitatem in ratione viuendi inter fideles eiusdem prouinciæ & Ciuitatis, & iniiceret scrupulos iis, qui non benè audierunt, vel non vident seruari, &c. Et tandem, quia diuersitas locorum & gentium quandoque eidem legi parere recusat: vnde æquum est, Pontificem nolle aliquam prouinciã obligare, donec Episcopus, atenta eius cum prouincia conformitate & proprietate, illam promulget, vel si ita expedit, Sanctam Sedem informet, quàm aptè conueniat. Addidit tamen hic doctor, nisi aliter in dictis Bullis exprimat. Nam quamuis expediat, & propterea de Summo Pontifice æquum sit credere, quòd velit leges in singulis & prouincijs, & diocesis publicari: potest tamen Summus Pontifex velle fideles obligare ex quacunque priuata notitia post publicationem Romanam habita. Et disparitas de Principibus est: quia hi receperunt suam iurisdictionem

à populo, qui non præsumitur dedisse illis potestatem eos obligandi per legem in vno tantum loco promulgatam. At verò Pontifex suam iurisdictionem accipit immediatè à Deo, & nisi de sint essentialia, potest nos obligare ad leges independenter à nostro consensu, & sic per quamcumque notitiam. Sed contraria sententia Vasquez in 1. 2. tom. 2. *disputat.* 165. cap. 2. Auerfæ in 1. 2. *quæstione* 95. *sect.* 94. & aliorum multorum, est probabilior. Et probatur, quia omnes causæ, quæ ad Romanam Curiam referuntur, deciduntur iuxta regulas Cancellariæ & alias leges, quæ Romæ solum publicatæ sunt. Et Bulla Cœnæ nusquam nisi Romæ promulgatur. Item Pius IV. in sua Bulla obligauit totum Orbem ad obseruantiam Tridentini post promulgationem Romanam. Quibus tamen argumentis respondent aduersarij, iudices Curie Romanæ sequi hanc secundam opinionem, & idè iudicare secundum leges solum Romæ publicatas: Bullam Cœnæ & alias leges contentas in Decreto non egere alia promulgatione, quia vbique ex pulpitis passim audiuntur, & è cathedris leguntur, quæ est quædam non solum virtualis, sed etiam actualis & solemnis promulgatio. Denique quoad Concilium Tridentinum respondet Vvigers de eo aliter esse philosophandum, nam ad illud Patriarchæ & Episcopi ex toto ferè orbe conueuerant, qui decreta illius statuerunt; & de illis erant plenè instructi, ac proinde poterant in suis diocesis promulgare: & præterea Pius IV. in dicta Bulla studiosè mandauit, vt post Romanam promulgationem statim prælo daretur, quo commodius per totum orbem spargeretur, ac proinde poterat benè sperare, quod post semestre (quod spatium ad obligationem concessit) omnibus innotesceret. *part. 1. tract. 10. resolutione 8. part. 4. tractat. 4. resolutione 127. in fine, & parte 5. tract. 14. resolutione 25.*
24 Ex his infert Vvigers in 1. 2. *quæst.* Per Episcopos, *articul. 4. dub. 5. numero 93.* quòd si Papa significat, se velle ad alicuius legis obler-

Probabili-
us est, obli-
gare statim
post promul-
gationem
Romanam
Quamuis
teneat vbi
geri, illas
quod, per
totum Or-
bè publica-
ri debere.

Cum nihil
exprimitur

tamen hic doctor, nisi aliter in dictis Bullis exprimat. Nam quamuis expediat, & propterea de Summo Pontifice æquum sit credere, quòd velit leges in singulis & prouincijs, & diocesis publicari: potest tamen Summus Pontifex velle fideles obligare ex quacunque priuata notitia post publicationem Romanam habita. Et disparitas de Principibus est: quia hi receperunt suam iurisdictionem

legis obseruationem obligare, etiam si extra Romam non promulgetur, Episcopi tenentur curare, vt in suis diocesis seruetur, & consequenter vt promulgetur. Etsi id non curent, eos, qui sciunt, non excusari ab obligatione. Quando verò Pontifex neque significat, neque negat, opus esse alia publicatione, & non præcipit Ordinariis, vt seruari eam faciant, nec populis prouinciarum vt seruent, probabile esse, quod Episcopi non teneantur publicare & obseruari curare nisi pro loco & tempore sperarent utilitatem & fructum: nam mens Pontificis generalem legem præscribere itis est, vt vbi cum utilitate & fructu fieri potest, curetur obseruari, & quidem per Episcopos, quos posuit Spiritus Sanctus regere Ecclesiam Dei. Ira ille, & ante illum Malderus in 1. 2. quæst. 90. artic. 4. dub. 3. part. 4. tract. 4. resol. 137. & olim part. 1. tract. 8. resol. 5. Nota, quod Episcopi tenentur publicare Bullam Cœnæ non solum in Ciuitate, in qua degunt, sed etiam in tota diocesi, si ita expedire iudicauerit. Excusantur tamen ex metu Principum graui, & non in odium fidei & Religionis incusso. Ita Sayrus lib. 3. c. 25. n. 12. part. 3. tr. 1. resol. 54. §. Nota.

Qui tenentur publicare in iuris diocesis Bullam Cœnæ secluso graui metu, &c.

25. Peteshic. An sicut leges ciuiles non incipiunt obligare ante duos menses à die promulgationis, ex Auth. *Vt noua constitutiones*, idem quoque dicendum sit de Canonicis & Pontificiis? Negatiuè respondent Suarez de legat. lib. 3. cap. 18. & alij: quia id in nullo iure canonico statuitur, & dictum authenticum non potest obligare Pontificem. Hæc sententia est probabilis. Sed contraria Reginaldi tom. 1. lib. 13. cap. 16. num. 152. & aliorum est etiam probabilis. Primum quia, vt leges non dedignantur. Sacros Canones imitari, ita Sacri Canones Principum constitutionibus adiuantur ex c. 1. de n. uisoper. nunciat. Vnde, cum in iure canonico cautum non sit oppositum, dictum authenticum seruari potest. Maxime, quia vbi Pontifex vult obligare statum, solet exprimere, vt expressit in cap. cum singula, de prob. in 6.

Summa Diana.

& in Clem. 2. de heret. Et secundo; quod dictum tempus præscriptum est, non solum vt ignorantes non ligentur, sed etiam vt tollantur rixæ & imparitas subditorum, quæ sequeretur, si, aliquibus legem scientibus, ac proinde ad eam obligatis, alij ignorarent & exempti essent, vt notat Becanus part. 2. tom. 3. c. 6. conclus. 2. num. 3. Quod verò Curia Romana puniat delinquentes contra leges infra bimestre publicatas, idem est; quia sequitur contrariam sententiam, quo non obstante, possunt subditi sequi hanc posteriorem, cauendo à penis Curie. Nostra enim sententia procedit tantum pro foro conscientie, non pro externo: Aduerte hic cum Valentia tractat. 2. disputat. 7. quæst. 5. punct. 5. supradictam doctrinam procedere tantum in Papa & Principibus supremis: nam leges Episcopi & Magistratus agnoscuntis superiorem, obligant statim, ac publicantur part. 1. tr. 10. resol. 9.

Non tamè de lege Episcopi & Magistratus non supremi

25. Quarto ad obligationem legis tam ciuilis, quam Pontificie, Lessius lib. 2. cap. 22. dub. 13. num. 98. Becanus sum. part. 2. tractat. 3. cap. 6. quæst. 8. num. 2. & alij requirunt, quod sit populo; seu maiori illius parte acceptata, videtur enim benignæ Pontificis & principum menti conforme, vt leges promulgare faciant sub tacita conditione, si à subditis acceptentur, ne nimis onerentur. Et sic determinatum videri in l. de quibus, ff. de legib. ibi, leges nulla alia ex causa nos tenent, quam quod iudicio populi recepta sunt. Et sic Puteanus in 1. 2. quæst. 11. artic. 2. dub. 2. docuit Bullam Cœnæ, vbi non est vsu recepta, non obligare. (Sed non tamen quoad Bullam Cœnæ Bonacina in Bull. Bulla Cœnæ tractat. 3. disputat. 1. quæst. 15. punct. 12. 4. §. 5. numero 2. contrarium sentit: quia constat, mentem Pontificis esse, vt illa obliget independentem à consensu & acceptatione populi, quod patet eo, quia excludit omnem prætextum & prætensionem. part. 3. tract. 1. resol. 54.) Et idem vniuersaliter de legibus Pontificiis dicendum est cum Vasquez in 1. 2. tractat. 2. disputat. 156. cap. 5. numero 36. & aliis, & contrariam sententiam restatur Bonac.

Quid lex ciuilis debet esse à populo acceptata.

Vel alia lex Pontificia.

Ecce

loc.

loc. cit. se à fide dignis audiuisse, à nonnullis Pontificibus reprobata esse, quia Papa non habet suam potestatem dependentem à populo, ut suam legem à populi consensu petendus sit. Deinde argumentatur in universum pro omnibus legibus Lorca in 1. 2. de leg. dis. 20. Nā quiuis superior leges imponit iure prælationis, & legis obligatio oritur ex subiectione subditorum ad Principem, quod utramque non dependet ex voluntate populi, nā si populus posset leges respicere, non ex necessitate, sed ex voluntate pareret. Adde, quod Princeps iuste iustam legem conderet, & populus iuste respueret, & sic daretur bellum utrumque iustum, quod est absurdum. Et tandem non minor, sed maior est vis legis, quā actualis præcepti; sed hoc obligat independentem à consensu eius, cui imponitur, ut certum est, ergo & illa
part. 1. tr. 10. resol. 1.

In dubio, utrum aliqua lex sit alicubi in usu recepta, præsumi debet in usu recepta. Affirmative respondet Sanchez summ. tom. 1. lib. 1. cap. 10. quia possit stat pro lege, quam certum est esse latam; & dubitatur solum de executione. Sed contraria sententia Moura de ensalm. & incant. sect. 1. cap. 6. n. 13. est valde probabilis & tuta in praxi, sit eam iudicavit Palaus tom. 1. disputat. 3. punct. 7. num. 4. Ratio est, quia in odiosis benignior pars est amplectenda. Et possessio potius stat pro libertate subditorum, quā pro lege; lex enim non possidet, nisi per acceptationem, de qua in tali casu non constat part. 1. tractat. 10. resol. 3. & part. 4. tract. 3. resol. 4.

Caramuel fund. 19. q. 1. n. 458. asserit legem acceptatam in foro externo, si non constet de acceptatione in foro conscientie, adhuc non obligare. Sed immerito, quia si constet de acceptatione fori exterioris, lex manet in possessione donec aliud probetur in foro conscientie p. 11. tr. 1. res. 16.

27 Petes primò. An in dubio, utrum aliqua lex sit alicubi in usu recepta, præsumi debet in usu recepta. Affirmative respondet Sanchez summ. tom. 1. lib. 1. cap. 10. quia possit stat pro lege, quam certum est esse latam; & dubitatur solum de executione. Sed contraria sententia Moura de ensalm. & incant. sect. 1. cap. 6. n. 13. est valde probabilis & tuta in praxi, sit eam iudicavit Palaus tom. 1. disputat. 3. punct. 7. num. 4. Ratio est, quia in odiosis benignior pars est amplectenda. Et possessio potius stat pro libertate subditorum, quā pro lege; lex enim non possidet, nisi per acceptationem, de qua in tali casu non constat part. 1. tractat. 10. resol. 3. & part. 4. tract. 3. resol. 4.

28 Petes secundò. An peccent subditi, legem Superioris non acceptando? Negative respondet Valentia 10. 2. disput. 7. quest. 5. punct. 5. quia tenet cum Docto

ribus supra citatis, legem non obligare causa non acceptans. ante acceptationem populi, quia nondum impleta est conditio ta circa, sub qua lex conditur, id est, si populus acceptauerit. Et si Princeps veller, quod lex obligaret independentem à consensu populi, non esse validam, quia excitare posset in populo perturbationem, ex quo sequitur non esse latam in bonum publicum, nec proinde iustam. Bonacina de leg. disputat. 2. quest. 1. punct. 4. num. 39. qui tenet leges condi posse, ut obligent independentes à consensu populi, distinguit, & si Superior intendit obligare independentem à consensu populi, hunc non acceptando peccare, secus si non intendat obligare, nisi de consensu populi. Sed non est recedendum à communi Vigers in 1. 2. quest. 96. art. 4. n. 99. & aliorum DD. sententia docente, peccare subditos, qui primi legem legitime promulgatam sine causa non recipiant. part. 1. tract. 10. resol. 2. Edit. Lugdun. & part. 5. tr. 14. resolutione 8. retractans contrariam sententiam, quam docuerat. resolutione 2. citat in prima editione.

29 Petes terriò. An possunt subditi Quamvis super aliqua lege supplicationem super peccant, si tioripotrigrere, ut ad illam non obligentur libelles sup- tur & interim non servare. Negative respondet Valquez in 1. 2. tom. 2. quest. 94. latoris offe- art. 3. disput. 136. cap. 5. nu. 43. quia appel- rant, & in latio, & supplicatio nunquam concessa terim legem reperitur contra legem, sed tantum contra sententiam. Sed Salas de leg. disputat. 13. sect. 4. num. 20. & alij communitet contrarium tenent, nam talis præsumitur benigna legislatoris intentione, ut si aliqua iusta causa suæ legi obstat, informetur, ut renovare illam possit. Ad argumentum Vasquez respondeo, quod hic èt à lege non detur appellatio, potest tamen allegari causa & peti reformatio legum. Nota hic, quod si superior audita universitatis supplicatione non responderet, præsumitur consentire, & legem revocare, nisi aliud constet. part. 1. tract. 10. resol. 6.

30 Petes quartò. An si Princeps ignoret, legem à populo non recipi, ad hoc non tenentur ad legem huc lex obliget, ita ut ad non obligantur ad legem

non recepta
etiam ig-
norante
Principe.

dum requiratur, quod ipse sciat, non re-
cipi, & tamen tolleretur; la ait Syluester
verb. Lex, quæst. 6. Sed contrarium dicen-
dum est quoad leges ciuiles, quæ ferri
intelliguntur sub conditione, si populus
consentiat. Quamuis in Pontificij, & præ-
cipue in materia immunitatis, nec suffi-
ciat Pontificis conuientia, quia Pon-
tifices non consentiunt, sed sufferunt, quia
non possunt commodum adhibere re-
medium. part. 1. tract. 10. res. 4.

Qui nõ ac-
ceptauit cũ
maiori par-
te peccat
transgre-
diendo.

31 Petes quintò. An si lex fuerit ac-
ceptata à maiori parte, si aliquis illam
frāgeret, secluso scandalo, peccet mor-
taliter? Negat Caramuel in Regulam D.
Bened. disp. 12. n. 744 supponendo talem
non esse ex maiori parte, quæ legem ac-
ceptauit. Sed mihi non placet, nam dato
& non concessio quod obligatio legis
penderet ab acceptatione populi; tamen
eo ipso quod lex fuerit à maiori parte v-
su recepta, obligat omnes, & singulos,
vt communiter asserunt Doctores: sicut
è contra si de facto maior pars populi nõ
seruaret legem, poterunt illi sine pecca-
to maiori parti conformari, & excusari,
quia talem legem supponitur non esse
vilem Reipublicæ. part. 7. tr. 11. res. 23.

Hinc inferit Caramuel in Theol. fund.
19. q. 2. n. 457. Catholicum degentem in-
ter hæreticos non obligari legibus Ec-
clesiæ; sed illatio non est magis momē-
ti, nam etiam communitas tota peccat,
cum subiecta maneat Ecclesiæ, & nihil
omnino pertinaciter illius leges respuat:
prorsus itaque à mente Catholicorum
eliminanda sunt argumenta, quæ addu-
cit Caramuel. p. 11. tr. 1. res. 5.

Deniq; lex
non debet
esse abroga-
ta per con-
trarium
usum. Aut
ignorare.

32 * Quintò, vt lex obliget, oportet,
vt non sit abrogata per contrarium v-
sum. Nam consuetudo legem facit &
destruit secundum iura. Sed de hoc vi-
de V. Consuetudo.

33 Sextò, vt obliget particulares, o-
portet vt non ignoretur ab illis; nam
ignorantia excusat ab obseruantia
legis. Vide verb. Ignoran-
tia.

L E X Q U O M O D O
O b l i g e t .

34 † L E X diuina siue naturalis, siue
positiua, regulariter obligat
pro grauitate materiæ. Si enim materia
est grauis, eius transgressio mortale pec-
catum est. Secus si materia est leuis,
vel actus non est plenè deliberatus. De
humana tam canonica, quàm ciuili ali-
qua sunt certa, aliqua dubia.

Lex diuina
obligat re-
gulariter
pro grauita-
te materiæ.

35 Certum primò est, superiores, siue
Ecclesiasticos, siue sæculares, posse
suos subditos arctare ad legem sub pec-
ca to mortalis. Certum est secū-
do, non posse superiores, siue Ecclesia-
sticos, siue laicos, imponere in materia
leui obligationē grauem, quia talis sen-
tentia esset iniqua, & iniusta. Ita Sánchez
sum. theol. lib. 1. c. 4. n. 3. contra Sayrum lib.
3. c. 7. n. 17 qui contrarium docet de iu-
dice Ecclesiastico part. 3. tract. 5. res. 24.
Et tract. 6. res. 91. 5. Notandum est, Et res.
47. ubi infra Solus enim Deus, habet ius
obligandi sub mortali in materia leui,
vt probabile est obligasse prothopl istos
ad non edendum bonum scientiæ. Con-
tingere tamen potest, vt res in se quis
ex circumstantiis fiat grauis, & si admit-
tat obligationem grauem, vt si ad ser-
uandum silentium, v. g. vel ad vitandum
aliquod periculum prohiberetur Reli-
giosis ingressus in cellam aliorum, nam
tunc materia fieret grauis, & obligatio
sub mortali teneret etiam in casu parti-
culari, quo periculum cessaret. Ita Pala-
us tom. 1. tr. 3. disp. 1. punct. 14. num. 13. part. 5.
tr. 5. res. 47. Si tamen in materia omnino
leui superior obligationem imponeret
sub mortali, obligaret sub veniali. Ita
Suarez de leg. c. 2. c. n. 6. ibid. res. 48.

Per legem
humanam
potest ho-
mo obliga-
ri ad mor-
tale.

36 Sed an possit superior in materia
grauis imponere obligationem leuē? Ne-
gatiuè responderet, Vasquez in 1. 2. tom. 2.
disp. 158. c. 3. n. 17 quia voluntas superio-
ris requiritur solum ad imponendam
obligationem in genere, obligationis
vero qualitas ex grauitate, vel leuitate

Quamuis
in graui ob-
ligari possit
leuiter.

rei defumenda est. Sed ego contrarium teneo cum Lessio lib. 2. c. 41. dub. 9. num. 96. quia tota legis obligatio ex legislatoris voluntate dependet, ex l. si quis nec causam, & l. non omnes ff. si certum petatur. Ex quo sequitur, vouentem posse se obligare ad materiam grauem sub leui culpa, vt docet Sanchez de matr. tom. 1. lib. 1. disp. 9. n. 6. Et Confessarium imponere posse pœnitentiam grauem sub obligatione veniali, vt docet Suar. in 3. part. tom. 4. disp. 38. sect. 7. n. 5. quia tota obligatio voti, & pœnitentiæ pendet ex voluntate vouentis & Conf. Slatij part. 3. tract. 6. resol. 91.

37. Tertio, certum est, tunc legem in materia graui obligare sub mortali, quando id legislator intendit: non obligare vero, quando non intendit.

Idq; si legislator intendit Ad cognoscendum verò legislatoris intentionem. Sit regula prima.

38. Dubium autem est primò, vnde nam colligendum sit, quando nã legislator imponere voluerit obligationem in conscientia, & qualem?

Sirigitur regula prima: Quoties lex traditur per verbum oportet, aut simile, non obligat sub peccato, sed solum importat quandam cõuenientiam. Sã quoque V. Lex, num. 62. putat verba inbeo & mando non importare obligationem grauem. Sed contrarium tenet Valquez in 1. 2. disp. 158. c. 3. nu. 22. At quid dicendum de verbis imperatiuis, facite, caute, soluite, abstineant omnes, nemo audeat, &c. Castus de leg. panalit. 2. cap. 5. docum. 4. docet, non cõtinere præceptum. Sã vbi sup. obligare sub veniali. Sanchez verò sum. tom. 2. lib. 5. c. 4. num. 39. standum esse consuetudini Religionis, & vbi de eã nõ constat, attendendam esse materię grauitatem & necessitatem, & quidem decreta Pontificum & Consiliorum ferè semper censenda esse præceptiua, vt cap. 5 & 7. sess. 13. Tridentini, & Bullam Clementis VIII. prohibentem Superioribus Regularium, ne vnquam ad externam gubernationem notitia Confessionis vtantur p. 3. r. 6. resolutione 74.

Secunda.

39. Secunda Regula. Siue lex civilis sit purè pœnalis, vt si dicat: qui arma portauerit, habeat talem pœnam, siue purè præceptiua, quæ aliquid fieri iubet, vel

prohibet simpliciter, siue mista, quæ & præcipit, aut prohibet, & ad dit pœnam, dum materia est grauis, & serio conditur verbis imperatiuis, obligat in conscientia. Et ratio est, quia in pœnalibus puris & mistis, de quibus est difficultas, est maior ratio, nã vehementior cõspicitur voluntas legislatoris, dum aliquid præcipit, aut prohibet sub pœna; omnis enim pœna supponit culpã. Et alioqui tota vis legũ humanarum periret, quia vt plurimum sunt pœnales. Et tandẽ, quia quando legislator non vult in aliquo casu obligare ad culpã, id solet exprimere. Ita Lessius lib. 2. cap. 33. dub. 8. num. 39. & alij contra Nauarum Man. cap. 23. num. 51. Quanta verò sit obligatio legis pœnalis ex grauitate pœnæ colligendũ est. Vnde lex prohibens ferre scilopetum, vulgo schiopetoni, obligat sub peccato mortali, quia imponit pœnam capitis. Ita docet Lorca. Sed Regipaldus to. 1. lib. 15. c. 6. sect. 5. nu. 50. & alij probabiliter docent, legem pœnalem puram, vel mistã non obligare ad culpã, nisi alias res præcepta sit iure naturali, aut diuino. Etiam si imponat pœnã mortis, vel amissionis omnium bonorum, quia legislator, qui potest obligare ad pœnã temporalem & æternam, dum meminit solius temporalis, non videtur velle obligare ad æternam, lex enim interpretari debet de minori pœna, cap. in pœnis. 49. de reg. iur. in 6. Adde, quod Principes nunquam declarant, suam intentionem esse obligare ad culpã, neque id consuetudo declarauit: quia hæc potius interpretatur leges pœnales non obligare ad culpã. Igitur probabile est, ferentem scilopetũ non peccare mortaliter. part. 1. tract. 10. res. 17. 18. & 20. & recitatiuè part. 5. tract. 9. res. 21. in fine. Et probabile quoque est ex hoc capite fraudantes vestigalia iusta non peccare, nec ad restitutionem teneri, vt diximus verb. Gabellas num. 17.

40. Tertia regula. Quoties verba legis intelligi possunt de obligatione veniali, non debent extendi ad mortalem; quia pœnæ semper benignè sunt interpretandæ ex l. interpretatione. ff. de pœnis. Ita

Ita Sayrus *part. 3. tract. 6. ref. 74. §. Notandum est etiam.* Vnde in dubio, an lex obliget sub mortali, an verò sub veniali, probabile est, obligare solum sub veniali, vt docet Molina *tom. 3. disp. 974. nu. 6. & 7. p. 1. tr. 10. ref. 25.*

Quarta.

41. Quarta regula. Lex Ecclesiastica lata sub pœna excommunicationis maioris latæ sententiæ, obligat sub mortali Ita DD. communiter. Qui idē docent, quando imponitur pœna suspensionis, interdictionis, vel irregularitatis. Sed Valentia *tom. 2. disp. 7. quæst. 5. punct. 9. §. 13.* id negat: quia hæc pœnæ incurruntur per solam culpam venialem *p. 1. tr. 10. ref. 25.*

42. Quid dicendum de pœna excommunicationis comminationis; de pœna privationis officii, & vocis activæ, & passivæ: Circa primum Caietanus & Navarrus apud Ioannem Henriquez *in cõp. cap. 0. n. 33.* tenent; obligare ad mortale. Ipse tamen Henriquez negativam sententiam tenet: cum Valentia *ubi sup.* conclusus duobus casibus. Primus est, quando materia est gravis. Secundus, quando mādatum sub excommunicatione multiplicatum iterum ob pertinaciam imponitur, etiam si materia non sit admodum gravis: quia fit gravis, quando multoties præcipitur. *Ibid. & part. 5. tr. 9. ref. 21.* Circa secundum, multi docuerunt, non obligare sub mortali, idque specialiter docebant de decreto Cardinaliū, prohibente Religiosis colloquia cum Monialibus. Sed Sacra Congregatio cõtrarium declaravit *die 1. Julii 1606. part. 1. tr. 10. ref. 22.* Quando pœna excommunicationis ferenda est sine prævia monitione sufficiente; lex obligat ad mortale, sed si requirat monitionem, tunc excommunicatio ferenda post talem monitionem, non est signum sufficiens, quod obligat ad mortale; & sic de dispensatione totali, vel partiali, de functione magni momenti, ita etiã de interdictione totali magni momenti, & eadē est ratio de irregularitate, vnde peccasse mortaliter quoscūq; Clericos sacris initiatos, beneficiarios, & religiosos assistentes agitationi taurorum contra Bullas p. II V. Gregorii XIII. Clementis VIII,

prohibitas sub pœna excommunicationis. Araujo *p. 9. tr. 6. ref. 3.*

43. Quarta regula. Pœnam in lege impositam nemo tenetur in conscientia subire ante iudicis sententiam. Vide *verb. Pœna à n. 2.* Sed an idem dicendum sit de pœnis conventionalibus & pœnis quæ in testamento apponuntur? Quoad conventionales; respondeo affirmativè cum Lesio *lib. 2. c. 20. dub. 15. n. 136.* contra Molinam *tom. 2. tr. 2. disp. 317. n. 3.* nimirum, non deberi ante sententiam iudicis. Quoad pœnas verò testamentarias, vt si quis relinquat legatum vxori *si castè viuat, &c.* negativè, nam hæc pœnæ potius dicuntur conditiones legati, quam pœnæ. Vnde sc̃mina huiusmodi, turpiter vitam traducens, non posset sibi in conscientia retinere legatum. *p. 1. tr. 10. ref. 23. §. Ideo, in fine, & §. 9. Secundò.* Et de pœna conventionali probabilem hanc sententiam iudicaverat. *tr. 8. ref. 29. & 43. in fine.*

44. Petes vterius primò. An Regula Cancellarii obliget in foro conscientia? Negativè respondeo cum Valero V. Donatio *diff. 6. num. 2.* quia tales Regulae sunt tantum pro foro exteriori, sunt enim iudiciales. Vnde donatio inter vivos facta per Episcopum infra viginti dies ante eius obitum in foro conscientia est valida, quamvis in dictis & Regulis reprobetur & declaretur irrita *p. 1. tr. 10. ref. 41.*

45. Petes secundò. An Bulla Sixti V. contra Astrologos iudiciarios obliget in conscientia? Affirmativè respondent Sanchez *sum. 10. lib. 1. c. 38. n. 24.* & alii. Sed contraria sententia Naldi V. Astrologus, n. 4. est etiam probabilis. Vnde, quidquid Astrologis prædicere licebat ante dictam Bullam in foro conscientia licet etiam tunc. Sed de hac re vide Delium *disq. lib. 4. c. 3. quæst. 1. conc. 2.* Certè ipse non damnaret Astrologum, qui futura contingentia ex levi coniectura, quæ haberi potest per astra prædiceret. Posset tamen ab Inquisitore puniri. Vide etiam Fillucium *tom. 2. tract. 1. 4. c. 4. nu. 84. p. 2. tr. 15. ref. 58.*

Regula Cancellaria non obligat in conscientia.

Et idem probabiliter dici potest de Bulla Sixti V. contra Astrologos.

LEX QUOMODO
Interpretanda.

Lex gratia 46. ¶ **I**nter alias iuris regulas circa
sa ampli-
anda, poe-
nalis ve-
stringenda.
Et sic in
poenalis
non fit ex-
tensio, etiā
ubi maior
ratio mili-
tari
Ex quo
multa in-
feres in
particula-
ri.

46. ¶ **I**nter alias iuris regulas circa legum interpretationes, solēnis est illa, quod gratia sunt amplianda, & odia restringenda. Vnde in legibus poenalis non fit extensio de casu in casum non expressum propter paritatem rationis, imò nec si in hoc vigeat maior ratio. Ita Portell. *add. ad. dub. Reg. v. lex. n. 13* & alii. Ex quo principio multi casus decidendi sunt.

47. Et primò ante Bullam Gregorii XV. non erat denunciandus Cōfessarius sollicitans in confessione puerum; quia præcedentes Bullæ latæ erant contra sollicitantes fœminas. Secundò Clericus abutēs fœminæ, aut bestialitatem committens, non incurrit poenas Pii. contra Clericos sodomitæ, quia nō est propriè sodomita. Ita Barboia *collect. tom. 2. lib. 5. tit. 3. c. 4. n. 10.* Tertiò fœmina secularis nubens Religioso professio non incurrit excommunicationem latam in *Clem. vn. de consangu. & affin. contra Moniales professas nubentes, & illas in uxores lucentes, & professos matrimonium ineuntes.* Ita Caietanus in *sum. v. excommunicatio, c. 47.* Quartò docet Sanchez *sum. tom. 1. lib. 4. c. 4. n. 3.* cogentes viros Religionem ingredi non incurtere excommunicationem Tridentini *sess. 25. c. 2.* cōtra cogentes fœminas ingredi monasteria. Quintò Religiosus ministrans Baptismum, vel Pœnitentiam sine licētia Parochi, non incurrit poenas *Clem. 1. de privilegijs*; latas contra Religiosos ministrantes Eucharistiam, Matrimonium, & Extremam Vactionem. Ita Glossa in *Clem. 1. de privil.* Sextò. Glossa in *Clem. 1. de decimis*, asserit, constitutionem, qua punitur Religiosus fraudans decimas Ecclesiæ, non extendi ad Clericos seculares idem facientes. Septimò. excommunicationem Gregorii XIII. contra ingredientes in Monasteria Monialium prætextu licentiarum, non incurunt

ingredientes sine prætextu licentiarum. Ita Suarez de *cons. disput. 22. sect. 6. num. 11. p. 1. tract. 10. resol. 26. & part. 2. tractat. 17. resol. 66.* Octavò, lex imponens poenam privationis vocis, intelligenda est tantum de activa, quæ est propriè & principaliter vox; nam passiva non est vera vox. Ita Palaus *tom. 2. tract. 13. disputat. 6. punct. 6. num. 15.* contra Lesium *lib. 2. cap. 34. dub. 29. num. 105. part. 3. tractat. 13. resol. 91.* Nondè, *cap. ad hac, de iudicis*, in quo prohibetur Christianis famulari & nutrire Iudæos, & non est extendenda ad Saracenos, & Paganos. Ita Hurtadus in *1. 2. disputat. 70. sect. 3. num. 21.* contra Suarez de *fide disput. 18. sect. 6. num. 6. part. 5. tractat. 13. resol. 11. §.* Notandum est. Decimò, lex quæ interpretari potest de obligatione veniali, non est extendenda ad mortalem, vt supra diximus.

48. Pefes hic, an in casu dubio detur locus epycheiæ, seu æquitati? Negative respondeo cum Sancto *select. disput. 43. n. 8.* Nam, cum epycheia sit virtus, non debet spoliare legem sua possessione propter dubium: iniustum enim esset, ius dubium præferri iuri certo. Igitur in dubijs consulendus est superior, an in lege voluerit casum, de quo est dubium comprehendere. Et si dubium est de potestate superioris, pro illa iudicandum est, non contra illam. Hanc sententiam Palaus *tom. 1. disputat. 3. punct. 1. num. 4.* docet etiam in casu urgente, in quo superior consulti non potest. Limitata autem Suarez *de leg. lib. 6. cap. 8. num. 12.* nisi lex alteri legi graviori adversari dubitetur: nam tunc liceret exequi graviolem, altera omiſſa. Sed hæc limitatio displicet Palaus. Sylvester V. *Papæ quest. 6. dist. 2.* & alii limitant, quando non urget necessitas operandi cum illo dubio, vel quando dubium est completè practicum: nam si dubium est speculativum, & incompletè practicum, licet operari cum illo, sicut quando dubito rationabiliter, an superior velit me obligare, sequi possum partem minus tutam ad vitandum notabile incommodum. Ita etiam Henriquez *lib. 1. cap. 3. num. 3. gloss.*

In dubijs
non datur
locus epy-
cheiæ.

*gloss. tit. X. quos Doctores non solum de
formidine, sed etiam de dubio æquilibri
loqui, bene probat Palaus part. 3. tract. 4.
resolut. 22. & 23. Lex non censetur ir-
ritans, per hoc solum quod dicat non
non possit part. 10. tr. 12. res. 7.*

LEX RESERVATIONIS.

Legem reservantem casus non se-
xendi ad peccata commissa, &
non confessa ante reservationem cen-
sui Pasqualig *in quest. can. 2. con. 2. quest.
166. n. 1.* Quod probatur, ex ipso, à pari-
tate aliarum legum. Lex enim de novo
aliquid disponens non respicit præteri-
ta, sed futura, & ided, qui non habent
causam novam, sed antiquam, non iudi-
candi sunt secundum legem novam, sed
secundum antiquam. Ac proinde *Rota
decis. 818. num. 2. part. 3. diver.* dixit legem
subsequentem non se extendere ad præ-
sentia, quæ sunt connexa cum præteri-
tis. Ergo neque reservatio extenditur
ad absolutionem à solo peccato, quia
quamvis absolutio sit præsens, respicit
peccata præterita, tunc à reservatione
libera. Contraria sententia est com-
munis Doctorum, & conformis præxi
confessoriorum. Tenent eam Floro-
nus, Vgolinus, Naldus, & Bordonus à
me citati. *part. 8. tract. 8. resolut. 70.* Ra-
tio est, quia quamvis reservatio non
impediat peccata iam commissa, quia
iam sunt commissa, poterit deterere ab
eis iterum committendis per correptionem,
& pœnitentiam à superiori impo-
nendam, qui fuit finis intentus à Tri-
dent. *sess. 14. cap. 7.* Neque in omnibus
hæc lex reservationis æquiparatur cæ-
teris: nam quamvis ignoretur peccatum
esse reservatum, dum committitur,
postea notitia habita, subiacet re-
servationi, quoad absolutio.
*mem. part. 10. tract. 15.
resolut. 39.*

LEX ANNULLANS ACTVM.

Non semper lex prohibens actum,
annulat illum. Probat, quia
prohibitio actus, & annullatio illius sūt
diversi effectus legis non necessariò cō-
nexi. Probat, exemplis: Ex rei natura,
qui vouit Deo castitatem, prohibetur
marrimouium inire, & tamen si votum
est simplex, marrimouium inire tenet.
Vtcrius, actum irritari est grava-
men, ergo clarè debet appoi. Docto-
res pro hac sententia sunt vsque ad sa-
tietatem. Non facile assignatur regula
ad dignoscendum actum esse irritum,
quando expressè in lege non dicitur.
Vide Vasquez *in 1. 2. D. Thom. tom. 2. dis-
putat. 16. cap. 3.* & Suarez, *lib. 5. de legibus
cap. 47.* Alii hoc cognoscunt ex consue-
tudinibus, & ex communi illius intelligen-
tia ita legem explicante. Ita Præpositus
*in part. 2. D. Thom. quest. 95. disputat. 3.
num. 53.* Qui etiam docet actum non
irritari, quando lex prohibens appoiit
aliam pœnā, eo quod legislator videat
contentus illa pœna, quin insuper ir-
ritatio addatur *p. 10. tr. 12. res. 6.*

LOCARE.

Locare est, rem alteri sumpto
pretio concedere vtendam. *Quid lo-
care?*
Et, qui dato pretio rem alienam vtē-
dam recipit, dicitur conductor, qui vtē-
dam dat, locator. *Quid con-
ductor? &
locator?* Circa locationem
pauca dicenda sunt. **¶**
2. Et primò, Navarrus *Manual. cap. 17*
numero 195 putavit, non esse licitam lo-
care domum meretrici absque iusta ali-
qua & vrgenti causa: quia hoc est mi-
nistrare materiam ad abusum contra ca-
stetatem. Limitat hoc Mendez *in 1. 2.*
disputat. 173. sect. 30 §. 394. in casu, quo
domus alteri locari potest: nam vnus-
quisque tenetur vitare actus turpes suæ
domi exercendos, quoties absque in-
com-

commodo potest. Immo si foemina prudenter existimeretur alibi honeste victura, amittendum esse luctum, & domum vacantem relinquendam. Valentia *tom. 3. limitatio- nibus as- firmat.*

disputat. 5. quæst. 31. punct. 4. & Saloni- us in 2. 2. quæst. 77. art. 4. controu. 6. post 4. concl. coroll. 3. dicunt locari posse, etiam si alteri locari commodè posset. Nisi loci circumstantia data foret occasionem pluries peccandi, aut nisi vicinia meretricis foeminis honestis multum noceret: nam in tali casu, si potest alteri æquali pretio locari, locari non debere meretrici; si verò non potest, posse. Et ratio est, quia locatio domus est nimis remota à peccato, ac proinde, si alia circumstantia non accedat, non est cooperatio peccato alterius, ac proinde illicita. Quæ omnia procedunt etiam pro

ut sane ad vitandum part. 3. tract. 5. ref. 36. §. Item deducitur, & incommo- dum com- modari po- test cubicu- lum ad me- retricam- dum. *ut sane ad vitandum part. 3. tract. 5. ref. 36. §. Item deducitur, & incommo- dum com- modari po- test cubicu- lum ad me- retricam- dum.*

Domus au- tem mere- tricæ locari potest ca- rius, quam ceteris. *3 Petes. An domum meretrici liceat carius locare, quam aliis? Negativè re- spondet Navarrus sum. c. 17. nu. 195. §. re- spondimus: quia hoc videtur participium lucri provenientes ex peccato. Sed ego contrarium sentio: nam si cut locare domum meretrici, & pretium etiam turpiter acquisitum recipere, non est illicitum; ita nec illicitum est recipere maius pretium. Nam recipitur ob domum locatam non ob turpitudinem. Ad id fieri posse ratione lucri cessantis, nam domus locata meretrici vilescit, & sic postea minoris conducitur. p. 5. tr. 7. ref. 26. §. Nota tamen.*

Locans a- grum ad a- liquos an- *4 Secundò, locans agrum alicui ad aliquos annos pretio singulis annis taxato, si contingat sterilitas agri fortuita*

ex insolito calore, tempestate, locustis & similibus, seclusa negligentia cultu- ræ, & debilitate terræ, ita ut ex tribus partibus colligi solitis, colligantur vix duæ, & hoc damnum non compensetur abundantiori anni præcedentis, vel subsequæ collectione, tenetur illi aliquid pretii remittere ad arbitrium boni viri. Sicut hic, si contingat fertilitas fortuita, tenetur solvere aliquid plus. Ita Cruz part. 1. pr. 7. quæst. 7. art. 6. dub. 3. cons. 1. Sed quid, quando conductor renun- ciasset omni casui fortuito, etiam raris- sime evenienti? Respondeo; in foro fori hic tenetur solvere totam & integram pensionem, licet C. de locato. in foro autem conscientie, si non constat in contractu renuntiare voluisse omnibus casibus fortuitis solitis, tenetur locator partem pensionis dimittere: quia non præsumitur renunciasse, nisi casibus fortuitis ordinariis. Secus si secus. Ita Vilalobosso. 2. tr. 15. diff. 6. num. 6. p. 3. tra. 6. ref. 17.

3 Tertiò An sit licitus contractus a- romatarii locantis omnia vasa & me- dicamenta suæ tabernæ ad decem annos certo pretio æstimata, & post decem annos reddenda etiam æstimata; cū pacto, ut singulis annis conductor soluat decem pro centenario pretii æstimari? Negativè responder Megala cons. 85. quia con- ductor præter naturam conductionis obligatur ad subeunda omnia pericula rei locatæ, quod gravamen deberet saltem compensari, diminuendo pensio- nem. At Cavalcanus part. 2. decis. 13. n. 66. licitum esse inquit, & sic decisum esse Papiæ, & Mediolani anno 1582. Et ratio- nem assignat, quia talis contractus non definit esse locatio; ergo non potest esse usurarius, cum usura contingat solū in mutuo reali, aut virtuali. Probatur antecedens: quia quamvis in eo periculū rei locatæ, quod ex natura locationis manere debet penes locatorem, super- imponatur conductori: sic tamen actū est inter contrahentes. Quia etiam ratio- ne, depositū factū de pecunia nume- rata, & non consignata in sacculo, ob de- finit esse depositū, licet dominium talis pecu- *nos certo pretio, in anno insolite sterilitatis tenetur remittere pretii.* *Et condu- ctor in an- no magne sterilitatis solvere aliquid plus.* *Quid si hic renuncia- vit omnia casui fortuito.* *An licet locare ad decennium tabernam aromata- rii æstimatam in assignatione receptionis, pretio decem pro centenario? Megala negat. Cavalca- nus affir- mat.*

pecunia transferit in depositarium ex l. Lucius, & l. dies sponsaliorum, §. qui pecunia ff. de positi. quod est contra naturam depositi, p. 1. tr. 8. ref. 89.

Redditus Cancellariæ Episcopalis locati non possunt, sed debent exerceri per ministros Episcopi. Quemadmodum etiam emolumenta tempore vacationis sedis Episcopalis proveniunt ex iurisdictione, & sigillo, aut vnde-
quaque p. 10. tr. 16. ref. 51.

L V D V S.

Ludus est contractus quidam inter duos, aut plures dandi rem propositam victori? Alius est merè fortuitus, alius merè ingeniosus, alius mixtus. Merè fortuitus est omnibus prohibitus, Clericis quidem in iure Canonico,

Fortuitus prohibetur omnibus. *cap. Clericus 2. & Auth. de sanctis Episc. §. Interdicimus, de vita, & honest. Cleric. Laicus verò in iure Casareo Aleazarum usus, de relig. solor. ff. de aleas.*

Clericis quidem, in sacris, aut beneficiariis. *3 Sed adverte, quod iura præcitata de Clericis non comprehendunt Clericos in minoribus, sed tantum constitutos in sacris, vel beneficiarios. Ita Sanchez opusc. 10. primo c. octavo dub. 28. nu. 8. contra Alcozer tr. de ludo c. 11. Putat tamen Sanchez contra Salas de ludo, dubio*

Et Religiosis. *2. 4. num. tertio. Comprehendere Religiosos etiam non Clericos, quia ludi aleæ, & taxillorum, de quibus loquimur, sunt statui Religioso valde indecentes. Verum cum communi, & probabiliori sententia addit, Clericum prohiberi his ludis semel, aut iterum sine scandalo ludentem, non peccare mortaliter, secus verò si sæpè, etiam si luderet recreationis causa, quia Canones id illi prohibent sub gravibus pœnis. At Sylvester Verbo Ludus quæst. 4. & D. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 23. §. 2. docent, nec esse mortales tales*

sed frequentare, & notabilem summam ludere: quia consuetudo licet aggravet peccatum, non tamen mutat de veniali in mortale. Et Caietanus Verb. Clericorum peccata, docet absolutè, ex vi iuris

Summa Diana.

positivi, Clericos non peccare ludendo ludis prohibitis. *part. 4. tractat. 4. ref. 183. Ego quidem cum Amico tom. quinto de iustitia, disp. 28. sectio. 1. num. 10. pro certo habeo ludum Clericorum, in quo ludum est moderatum, si exposita pecunia non excedat moderatam quantitatem, considerata qualitate, & facultate personæ ludentis, censeri posse licitum, assumptum præcipuè pro recreatione animi. p. 7. tr. 9. ref. 3.*

3 De Religiosis autem est distinguendum cum Dicastillo de iustitia libro secundo tractat. 18. disp. secunda, dub. 2. n. 21. Illæ enim Religiones, in quibus maxime viget Regularis observantia ad eò abhorrent à ludis vitiosis, alearum præcipuè, chartarum, & taxillorum, ut ne nomen quidem ludi soleat permitti. Quare si quis auderet in huiusmodi Religionem cales ludos inducere, ludens ipse, aliis exemplum præbens, & superiores id scientes, & non impediens, necdum coniventes, vix, immò ne vix quidem à peccato mortali excusarentur. In aliis autem Religionibus, in quibus eiusmodi ludi iam vsu recepti videntur, & permisi, non erit peccatum mortale illis ludere, etiam si ludentes ludum intendant moderatum; dummodo Religiosus eam solum pecuniam exponat, quam liberè potest in sui commodum, vel recreationem expendere p. 7. tr. 9. ref. 4.

4 Quoad laicos etiam, ex vi legum, & seculis circumstantiis, dicendum est, non peccare mortaliter, ludendo alicui, & taxillis, quia ludus de iure naturæ non est prohibitus nec per se destinatus ad usum pravæ actionis, ut docet can.

Molina de iustitia, tractat. secundo, disputatio. 51. contra Scacciam de commerc. §. Potest ve-
rd peccare mortaliter, ratio-
ner, ratio-
ne circum-
stantiarum.

Ffff &

& alii. part. 2. tract. 15. ref. 65. & part. 7. tr. 9. ref. 2.

Ludentes 5 Qui verò ludit cum intentione lu-
cum inten- ctandi magnam quantitatem, non est
tione lucra dicendus peccare mortaliter, nec venia-
di magna liter. Quamvis enim Ricardus in 4. dist.
quantita- 18. art. 6. quæst. fin. & alii docuerint pecca-
tem non re mortaliter, hac præcipue ratione,
nō peccant quia ludus, animo lucrandi exercitus, est
mortaliter contra decimum Decalogi præceptum:
nec venia- Non concupisces rem proximi tui, & Navar.
lōser. in Manuel cap. 19. vel. 20 n. 3. & 8. cum a-
liis asserat peccare venialiter, tamen u-
trisque adversatur, & rationes confutat
Lugo de iust. tom 2. disp. 31. sect. 1. num. 3. &
alii. Et ad illorum fundamentum respō-
det, in decimo Decalogi præcepto pro-
hiberi concupiscentiam rei alienæ per
media illicita, puta per furtum, rapinā,
fraudem, aliove modo iniusto, cuius ac-
tus exterior septimo præcepto eiusdē
Decalogi fuerat prohibitus; non autem
prohiberi concupiscentiam mediæ, ac
via iusta part. 7. tract. 9. ref. 1. Nec qui peri-
dit magnam quantitatem peccat, dum-
modo nulli præiudicet. Secus autem si
id fieret cum deprimendo notabili filio-
rum, & vxoris, subtrahendo eis alimēta
debita, vel ob hoc sit impotens ad sol-
vendum debita. Item mortale erit, si est
causa propter ludam, vt exponantur fi-
lia, vel vxor periculo amittendi pudor-
em, vel solet admiscere fraudes in ludo,
vel peierare, vel blasphemare, dū malè
cedit alea, vel odio prosequi, & iniuriis
afficere lucrantem: vnde huiusmodi nō
sunt absolventi, nisi desistant. Non ta-
men ob id, qui lucratus est, tenetur re-
stituere peridenti, n. si alia circumstātia
concurrat reddens ludum iniustū. San-
chez in opusc. tom 1. lib. 1. c. 8. dub. 14. nu. 7.
& seqq. ibid. ref. 37.

**Nec qui il-
lum perdit,
nisi quibus
dam con-
currenti-
bus.**

**Et tunc nō
absoluen-
di, nisi de-
sistant.**

**Luderi o-
rationem
Angeli-
cam, Psal-
mos, &c.
non est illi-
citum.**

6 Ludere orationem Angelicam,
Psalms &c. non est illicitum, nec vlla
apparet irreverentia, si reverenter di-
cantur, cum teste Apostolo, vbique o-
rare liceat, nec quod pro præmio huius-
modi preces proponantur, in ludo præ-
sertim licito, & honesto, vlla simonia
subesse videtur. Et hanc sententiam do-
cet Sanchez citatus numer. 15. contra Lo-

pez in instruct. p. 2. c. 32. in fine, part. 7. tr. 9. ref. 41.

7 Quis possit ludere? Respondeo Pri-
mo: Clerici possunt ludendo expendere
bona patrimonialia, & acquisita per te-
stamentum, aut donationem, & quæ ha-
bent tanquam stipendium officii alicui-
us, vt ex officio docendi Grammaticā,
aut quia est advocatus, sacrista, aut pul-
sar organa, aut cantat, aut propter simi-
lia: hæc enim omnia pro labore dantur
sive clericis, sive laicis Ita Maior in dist.
24. quæst. 17. Item possunt liberè dispo-
nere, ac proinde ludo infumere distri-
butiones, quæ dantur clericis quotidie
propter assistendum divinis officiis Itē
de elemosynis pro Misiss, atque officiis
Defūctorū: & de fructibus Capellania-
rum, & Anniversariorum. Item de fru-
ctibus beneficiorum, & de bonis reman-
entibus ex illis fructibus: nam etiam
post congruam sustentationem Cleri-
ci sunt verè illorum Domini. Vnde lu-
crantes ab eis non tenentur restituere,
licet forte Clerici ludo insumentes ta-
lia bona, peccent mortaliter. Est com-
munis. p. 7. 9. ref. 16.

8 Secundò. Equites Hierosolymita-
ni, & alii Religiosi Ordinum Militariū,
probabilius est posse aliquid ludo expo-
nere, cum sint verè domini suorum bo-
norum, & antiquissima consuetudo ita
interpretata sit eorum paupertatem. Ita
Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 18. disput. 5.
dub. 8. num. 55. Contrarium tamen est et-
iam probabile quod docuit Sanchez 2 lib.
7. Moral. cap. 8. nu. 29. parte 2. tract. 15. ref.
154. & p. 7. tr. 9. ref. 17.

9 Tertiò. Regularis non habet ius
exponendi aliquid ludo prohibito, aut
indecenti Religioso, qualis est ludus a-
learum. Si tamen ludus sit licitus, & ho-
nestus tūc potest exponere ludo aliquid
modicum (dico modicum, quia vt ludat
in magna quantitate non præsumitur
voluntas Prælati:) reficiendi animum
gratia Quod si Religiosus, ex portione
sibi destinata ad sustentationem, ali-
quid subtrahit, parcè vivendo, potest
tunc tuta conscientia illud exponere lu-
do, dummodo sit licitus, & honestus. Et
hæc

**Equites
Hierosoly-
mitani, &
alii ordinū
militariū.**

**Religiosi
quando pos-
sunt, vel
non.**

hæc omnia docet Faustus *in spec. Confess.* disp. 32. quest. 21. num. 3. & seq. cui adhæret Dicastillo *de iust. lib. 2. tract. 18. disp. 4. dub. 6. num. 38.* cum hac tamen limitatione, nisi expressè à suo superiore, vel constitutionibus suæ Religionis interdictus sit quilibet ludus. Norandum porrò Leshum *lib. 2. cap. 26. dub. 5. nu. 36.* docere, posse Religiosum validè lucrari, & perdere notabilem summam, cum expressa superioris licentia, licet peccatum mortale sit. Cuius sententiam amplectitur etiam Amicus *tom. 5. de iust. disp. 28. sect. 4. n. 35.* Sed contra Leshum insurgit Dicastillus *loc. cit.* citans Sanchez *p. 7. tr. 9. res. 14.*

Cum licentia superioris potest exponere ludo magnam quantitatem. 10 Quæres. An si Religiosus habuerit generalem licentiam expendendi aliquam quantitatem, possit validè illam ludo exponere? Negativè respondent communiter Doctores. Quorum opinio licet sit probabilior, & sequenda, ego tamen etiam contrariam probabilem existimo, quam docet Medina *in summa lib. 1. c. 14. §. 29. & alibi part. 2. tr. 15. res. 54. & p. 3. tract. 2. res. 65. & par. 7. tra. 9. res. 15.*

Filius familias de quibus ludere possit. 11 Quæro. Filius familias potest ludo exponere ea quæ ex suo labore, & industria, aut sine vitio acquirit extra domū Patris constitutus. Item existens in domo paterna, si quid amplius suo labore, opera, vel ministerio acquirit quàm expendat pater in alendo. Præterea, filius familias, cui pater in curia Principis, vel in scholis studio literario vacanti alimenta exhibet, potest particulam aliquam suæ sustentationi destinatam ludo insumere, nempe quatuor, vel quinque pro centenatio. Insuper, quâdo pater filio certam pecuniæ summam tradidit, ut ea se aleat, si filius parèe vivendo aliquid ex eâ summa sibi reservet, licitè potest illud ludo exponere. Postremò, quando pater filio suo in scholis, vel in curia Regia commoranti pro sua sustentatione mittit nonaginta, sciens ei sufficere octuaginta, tunc filius parèe vivendo exponere potest ludo, non solum id quod sibi subtrahit, verum etiam alia decem Hurta *de iust. disp. 8. diff. 8. No.*

ta tamen cum Dicastillo *de iust. lib. 2. c. 18. disp. 4. dub. 2. num. 7.* quod de pecuniis missis à patre filio existenti in scholis, si filius familias magnam quantitatem in ludo exponat, ita tamen, ut ex reliquo sustentetur, nihil amplius à Patre ad sui sustentationem exigens, peccabit quidem, non tamen manebit obligatus ad restitutionem; neque etiam ille, qui ab ipso lucratus est *parte 7. tract. 9. res. 10. c.*

12 Quod si constet patrem nolle filium aliquid ludere, & ut ab illo lucrantes restituât: poterit nihilominus filius, quod eius ætas, & personæ qualitas postulat ludere, & si, qui lucrati fuerint, ad restitutionem non tenebuntur. Ita Salas *tract. de ludo dub. 10. num. 1. quæ secundum eundem dub. 11. procedunt etiam si filius existat in domo patris ibidem. res. solut. 6.* Immo si filius, qui potest v. g. perdere decem aureos, successivè lucratur quinquaginta, licet de subtilitate iuris non possit ludere totum quod lucratus est, quia filius familias patri acquirit, si tamen ludat eam eo, à quo lucratus est, & perdat, de æquitate conscientiæ, potest alter compensare id quod perdidit, & sic non tenetur restituere hoc quod lucratus est. Ratio, quia æquitati rationis innititur, quod si patri filius acquirit in ludo, quod etiam si totidem perdidit cum eo, à quo lucratus fuerat eius collusor, possit cum hoc ultimo lucro sibi compensare totidem quæ perdidit: ex æquitate enim naturali Pater, qui sensit hoc commodum, debet sentire hoc onus. Immo videretur, quod filius familias possit cum quocunque voluerit ludere, & perdere totam illam quantitatem, quam ludo lucratus est semel cum eo, quod ipse poterat aliàs ludere: cum hæc videatur esse voluntas interpretativa Patris, quando enim concessit tacitè, vel expressè filio facultatem aliquid ludendi, videretur tacito consensu dare illi facultatem ad ludendum totum lucrum. Sanchez *in opusculis tom. 1. lib. 1. capite 8. dub. 8. numero 7. & 3. part. 1. tractat. 8. resolutione 67. §. Nota, & part. 7. tract. 9. res. 7. & 9.*

Etiã in vitio patre.

Et eam quantitatem totam, quam lucratus est, sive cum eodem collusore.

Sive enim alio.

Ffff 2 Nec

*Es si lucra
sue eum
pecuniis,
quas non
potest alie-
nare, non
tenetur res-
tituere.*

Nec obligare ad restitutionem filium familias, si noller, quando ludens cum pecunia Patris, quam non potest alienare lucraretur magnam quantitatem: quia in tali casu probabiliter defendi potest, admisceri donationem, vt communiter asserunt Doctores. de eo, qui agnoscebat maiorem peritiam alterius, nihilominus vult ludere. Ita Dicastillus *de iust. lib. 2. tr. 18. disp. 4. dub. 2. n. 13.* Qui tamen, & recte putat, contrariam sententiam, quam tuerit Bonacina *Seres. sit. disp. 2. quest. 3. punct. 2. n. 15.* esse probabilior, & certam, si quis cum filio familias iudicet bona fide, putans filium posse quod ludit alienare, tunc enim filios familias teneretur restituere, quia contractus est nullus, & alter non consentit voluntarie in id quod nesciebat. *Ibid. ref. 8.*

*Sicut nec
qui lucra-
tur ab eo
totum, quod
potest illo
anno ludere.*

13 Si quis tandem lusit cum filio familias, & lucratus est summam, quam in toto illo anno perdere poterat, potest collusor sine alia inquisitione lucrum illud retinere, quia melior est conditio possidentis: Secus si certus fuerit, eum amisisse cum aliis, quod poterat ludere. Sanchez *in opus. tr. 1. lib. 1. cap. 8. dub. 7. n. 6.* Dubitari potest an si collusor lucratus sit supra summam, quam filius familias ludere potest, debeat totum lucrum restituere an solum excessum. Alcozer *lib. de ludo cap. 10.* affirmat, totum restituendum, & consensit Medina *de res. quest. 10.* Quia totus ludi contractus redditur tunc vitiosus. Melius tamen alii dicunt, solum excessum restituendum, quia quoad illud solum vitiaur contractus. Ita Sanchez citatus *num. 7. ibid. ref. 10.*

*Minoris lu-
dere non
possunt, in-
fous Tutor
videtur.*

14 Quinto: Aliqui putant contractum ludi Minoris esse validum, atque adeo Minorem teneri ad soluendum amissum, eum vero, qui lucratus est, non teneri ad restitutionem in foro conscientie. Ita S^a Verb. *Ludus, n. 6. & verb. minorum, 5.* & alii. Sed probabilissimum est huiusmodi contractum non valere: & eum, qui a minore lucratur, teneri restituere, docent Gabriel, Armilla, Lopez, Angles & alii, teste Dica-

stillo *de iust. lib. 2. tract. 18. disput. 4. dub. 5. num. 31.* In facti autem contingentia si Minor nolit solvere, & si soluerit, collusor nolit restituere potest confessarius probabiliter, neque minorem ad solutionem, neque collusorem ad restitutionem obligare. *p. 3. tr. 5. ref. 44. & p. 7. tr. 9. ref. 13.*

15 Sexto: Licet servus, vel mancipium regulariter non possit in ludo alienare, seu perdere nisi ex consensu, saltem probabiliter presumptio sui domini, quia regulariter caret bonis: Si tamen illa habeat, vt contingit quando aliquid subtrahit ex eis, quae illi dominus ad sustentationem confert, & in aliis casibus, qui relati sunt Verb. *Servus, num. ...* potest ea ludo perdere, quia habet dominium eorum, & nullo iure impeditur de illis disponere. Iura vero quibus discernitur, quidquid servus acquirit, domino acquirere, vel intelligitur de acquisitis, operis domino debitis, vel iam contraria consuetudine esse mitigata: Huradus *de iust. disput. 7. diff. 18. & de contract. disp. 3. difficul. 3.* Quod si mancipium ludo intentus privaret dominum proprio labore, non teneretur restituere, nisi tantum pretii, quanti aestimaretur, ille labor, quo dominum fraudavit, & nihil aliud Dicastillus *de iust. lib. 2. tract. 18. disput. 5. dub. 7. n. 47. par. 7. tract. 9. ref. 16.*

16 Septimo: Vxor potest ludere, & qui cum ea ludit potest lucrum retinere in septem casibus. Primo, quando ultra dotem habet bona paraphernalia, quorum dominium, & administratio ad ipsam pertinet. Secundo, quando maritus exprisse aliquas pecunias concedit vxori, vt eas pro libito expendat. Tertio, quando maritus aliquam pecuniam summam vxori concedit, vt ornatus, & comptius sese induat, & ipsa restrictius vivendo ex his aliquid subtrahat. Quarto, quando maritus scienter permittit, vt aliquid pecuniae ludo exponat. Quinto, quando vxor habet administrationem bonorum. Sexto, quando vxor sua privata industria, & labore acquirit, & lucratur post-

Servi possunt in seio dominoludere, & quae.

Notandum.

Vxor quando, & quae possit ludere.

postquam muneri suo, & curæ domesticæ planè satisfecit. Septimò, quando vxor ludit, & perdit ludendo eo more, quo cætera conjugata forminæ eiusdem conditionis, & ita solent ludere. Nec maritus potest id ei prohibere, quia ob dotem, & societatem bonorum contractam illi debetur congrua, & competens sustentatio, quæ sanè comprehendit sumptus omnes ad ea omnia, quæ medio cres sui status, & conditionis solent in sumere, etiam ad competentem & honestam oblectationem. Vide Villalobos in 10. 1. r. 28. diff. 5. num. 7. part. 7. tract. 9. ref. 11.

Adstantes 17. Quicumque autem siue Clerici, siue laici notabili etiam tempore ludis prohibitis ludentes inspicunt, nisi ludi causa fiat, aut non corrigant, dum teneantur, vel ablit scandalum, non peccant mortaliter.

Dubium de 18. Quisquis autem Clericos, & Religiosos, & adducit Bullam Pij V. in qua Clericis tam sæcularibus, quam Regularibus, sub excommunicationis pœna hoc interdicitur. Sed pœna excommunicationis non fertur, nisi pro culpa mortali; ergo, & c. p. 4. r. 4. ref. 183. in fine, & part. 7. r. 9. ref. 40.

Fraudibus 18. Fraudes in Ludo. Omnis fraus, quando visi licet in iudice, vel deceptio vel simulatio, qua legibus ludi permitti solent licita est, & sine iniustitia contractus. Unde infertur. Primò, quod qui priores chartas habet in ludo, & securus iam est de victoria, potest adhuc augere sponsonem, ut plus lucretur, quia hæc est lex communis: utrique ludæi. Secundò, qui certò scit se inferiores chartas habere, atque idè vincendum, potest simulatè, augere sponsonem, ut alter timeat, & recuset, ac relinquat ipsi, quod oppositum erat. Tertio, sciens se meliores chartas habere, potest merum simulare, & formidinem, ut aduersarius audacius pronocet, & augeat sponsonem. Quarto potest tacere, licet videat aduersarium accipere priores chartas quam deberet, propter

quem excessum debeat postea perdere, quod appositum est. Quintò, si habens optimum ludum, simulatè dicat, transeat, (Italicè *Vada à monte*) ad effectum decipiendi socium, ut sic eum incitet ad augendam sponsonem, licitè lucratur: & extò, potest quis numerare pauciora puncta, quam habet, & postquam contrarius exhibuerit plura, potest ipse licitè exprimere, quæ habet, & sic lucrari. Et hæc omnia docent Dicastillos de iust. lib. 2. tractat. 8. dispus. 5. dub. 3. num. 19. & Lugo de iust. tom. 2. dispus. 31. sect. 2. §. 3. numero 34. p. 7. tract. 9. ref. 43.

19. Si quis videat collusorem non numerare omnia puncta, quæ habet, quæ si numeraret, lucraretur, non tenetur illum admonere, nec suum restituere, suo errore ut absolute tenet Hurtadus de contr. dispus. 8. difficult. 7. & id quidem satis probabiliter. Cum contrarium etiam sit probabile, quod docet Azorius tom. 3. lib. 5. cap. 21. questio 3. & alij penes Sanchez. Alij item probabiliter asserunt sententiam negatiuam procedere in locis ubi adest consuetudo sic ludendi; secus autem affirmatiuam sententiam tenendam esse. Lessius lib. 2. capit. 26. dub. 2. num. 14. part. 7. tract. 9. resolutione 44. Inspector verò ludi non peccat contra iustitiam, si non admo-
Non neat ludentem errare computando puncta, vel non capiendo primum locum, nisi id promiserit, & ita non tenetur restituere, licet interdum peccet contra charitatem. Ita Nauar. & Vega verb. **Ludus casu** 19. quod verum est, etiam si teneamus, collusorem peccare contra iustitiam, si de iis non admo-
Non neantur Nauarr. Azor. & Molina, & ita docet Sanchez in opusc. tom. 2. lib. 1. cap. 8. dub. 14. numero 2. ibid. in fine §. **Notas**

20. Is qui fraudem facit, accipiens priorem locum, Italicè, *Hauer il tras-primum loco, ò la mano*) si non constet præcisè cum annotatione prioris loci lucratum fuisse, siuere totum non tenetur restituere totum, quod neatur lucratur, sed quantum illud prioris loci iudicabitur valere. In quo

subscribo Nauarro. Si tamen contingat lucrari præcisè ratione solius prioris loci, quia habebant æqualia puncta, tunc tenebitur restituere non solum totum, quod lucratur, sed insuper tantundem, quod ipse amisit: ut erat, quia in eo casu fraus fuit causa totius illius damni, ut patet, quod non videretur præuidisse Nauarrus, Sanchez, & Trullench. Ita Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 18. disp. 3. dub. 3. num. 14. Si quis tamen bona fide abripuit manum, non tenetur postea restituere. Villalobos in summ. tomo 2. tract. 28. diff. 4. num. 13. part. 7. tract. 9. resolutione 45. ☉

*Qui petit si
bi concedi
aliquot pte
tum, iuste
lucatur.*

21. Item si collusor, qui est secundus dicit primo, accepto sponsoem, si vnum vel duo puncta concesseris, si prius illud, vel illa concedat, secundus iuste lucrum acquirat: nam est fraus intra limites ludi, & idem poterat alteri contingere. Ita Trullench in Decal. tom. 1. lib. 7. cap. 17. dub. 5. numero 5. ibidem resolutione 46. Plura de fraudibus vide infra tit. Restitutio ob ludum num. 34. & seqq.

*Non licet
exponere
domū ludo.*

22. Loca ad ludum. Illicitum est exponere domum ludo, & exponentes peccant mortaliter. Nam ministrant materiam hic & nunc deputatam ad usum prauum, & in ipso exercitio prauo: ministrant enim taxillos, candelas, &c. actū ludentibus, blasphemantibus, &c. quæ non possunt hoc modo dari sine intentione mali euentus, aut absque eo, quod dantes ex circumstantiis fiant causa per se hic, & nunc illius effectus prauī. Et disparitas de meretricibus, est, quia usus domus non est ita proxime ordinatus ad fornicationem, sicut usus taxillorum, alearum, &c. ad malos fines. Et non solum peccant mortaliter tales tenentes ludos, sed, si leuiiores ad restitutionem tenentur, in illorum defectu tenentur etiam ipsi. Ita Naldus verb. Ludus, numero 6. contra quemdam apud Lopez parte 2. c. 32. §. tam scitu part. 2. tr. 15. ref. 65. §. His ita, & part. 7. tra. 9. resolutione 39.

*Nec id Prin
cipis possit
permittere.*

23. Nec ipsi Principes possunt concedere licentiam, ut quis domum ludo exponat: nam non potest dare licenti-

am peccandi mortaliter. Immo nec posse hoc permittere, & debere sub mortalitalis exponentes punire: quia sub hoc onere tenentur impedire mala Reipublicæ, quorum omnium ludus dici potest sententia. Ita Bellochius parte 2. quest. 4. à numero 492. Posse verò permittere ludum vulgò dictum delli bonauoglia, & nel corpo della guardia ad impediendum maius malum, primus scilicet, ad mundandam perditis nebulonibus Rempublicam, secundum verò ad vitandam otium, &c. parte 1. tractat. 15. resolutione 65. §. Secundo.

*Ludus lu-
dis liciti in
Ecclesia nō
est mortale.*

24. Quæres, an ludere in Ecclesia sit peccatum mortale? Respondeo negatiue, si fiat, ex aliqua rationabili causa, ut ad recreandum infirmum ibi existentem, aut quia sunt ibi aliqui, qui ad Ecclesiam confugerunt, & ludunt ob honestam recreationem. Si fiat, verò sine causa, erit solum veniale, modò absque scandalum, & ludatur sine actibus indecentiam loco facientibus, & ludi nō sint in ea specialiter prohibiti. Alcozer lib. de ludo cap. 12. in fine, parte 7. tractat. 9. resolutione 38.

*Collusor li-
cito recipit
quod ab ob-
terro solu-
tur.*

25. Lucrum in ludo. Collusor, qui credito perdidit potest licitè retinere, cito recipit quod alter soluit, quia licet leges irritauerint promissiones, & liberauerint vitæ ab obligatione soluendi, nunquã tamen irritauerunt translationem dominij, si acquiritur. Et id locum habet, etiam si soluens ignoraret se non esse obligatum ad soluendum. Ita Lugo de iust. disputat. 31. sect. 4. num. 67. part. 7. tractat. 9. resolutione 24.

*Et qui lu-
dit animo
non soluendi
vol repeten-
dit, licitè
lucatur.*

26. Item qui ludit animo non soluendi, vel repetendi solutum, potest licitè dit animo lucrari, nec tenetur restituere, quod lucratus fuerit, quia tunc tantum intendit uti beneficio legis, in quo nulla est inæqualitas, quia etiam alter collusor posset id intendere. Nec est aliqua deceptio, quando non dixit collusori se soluturum, & non reperitur: Si verò hoc dixisset eum decipiendū, teneretur ad restituendum ratione deceptionis, si ob eam alter lusit. Ita Hurtadus de contract. disputat. 8. dist. 5. Dicastillus de iust. lib. 2. tractat.

Et quāvis iurauerit, potest petere relaxationem iuramenti.
 2. tractat. 18. disputat. 3. dub. 3. num. 25. Si tamen lusor iurauerit non petere pecunias lucratas non ludo prohibito, poterit ex communi Doctorum sententia tam ante, quam post solutionem petere relaxationem huius iuramenti. Dicastillus citatus num. 29. contra Molinam de iust. tom. 2. tract. 2. disput. 55. num. 7. Sotus item de iust. lib. 4. quasi. 5. artic. 2. docet, si liberaliter promittat, se nunquam repetiturum, non posse repetere, quia cessit iuri suo, & lex quæ dat repetitionem, est facta in gratiam, & beneficium perdatum: licet autem vniciuique iuri & facultati sibi concessæ renunciare. Sed oppositum videtur verius: nam si solum renunciauit simplici verbo absque iuramento, se non vsurum beneficio legis ei concedentis repetitionem, tunc in conscientia poterit repetere, vel retinere sibi pecuniam amissam, simplex enim cessio non priuat hominem iure, quod lex ei tribuit fauorem Reipublicæ: alioquin facillimè omnis vis legis redderetur inanis, & frustratoria, vt docet Rebellius part. 2. de oblig. lib. 11. quasi. 2. ibid. resolutio ne 26.

Si excessus peritiam no- tus sit col- lusori, potest alteri ludere, & lucrari.
 27 Quando minus peritus agnoscit peritiam alterius, quia illi vel experimento, vel per attestationem ipsius periti illi contat, & nihilominus vult ludere, nihil illi debet restitui, sed licitè ab eo lucrabitur alter, quia cum sciens excessum velit ludere, reuera voluntariè cedit iuri suo, quod habebat ad seruandam æqualitatem in contractu Dicastillus citatus disput. 5. dub. 1. n. 8. ibid. resolut. 31. & part. 4. tr. 4. resolut. 186.

Probabile est cogitatem aliquem stare ludo, & sic acquiescentem, posse sibi retinere in conscientia.
 28 Qui cogit aliquem stare ludo, potest ab illo lucrari in conscientia: Licet enim oppositum sit probabilius, quod docuit Comitolus lib. 3. quasi. 9. n. 2. & alij: tamen hæc etiam sententia est probabilis, quam nouissimè docuerunt etiam Trullench in decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 27. dub. 2. num. 2. & Dicastillus de iust. lib. 2. tract. 18. disputat. 5. dub. 2. num. 14. Caterum si quis vero metu, veraque coactione colludentem stare cogeret,

si lucraretur, teneretur restituere, si autem perderet, nulla facienda foret restitutio à coactio part. 2. tractat. 17. resolutione 27 part. 4. tractat. 4. resolutione 169. §. Notandum, & part. 7. tractat. 9. resolutione 32. & 33. Idem dic de eo, qui attraxit ad ludendum importunis precibus; potest enim licitè lucrum retinere, nec tenetur restituere, part. 2. tract. 17. resolutione 27. & part. 7. tractat. 9. resolutione 34.

29 Si quis in ludo exponat capitale minus (vulgò *il reslo*) sciens capitale minus colludentis esse minus suo, is licitè potest testaceptare, & sic magis lucro exponere, quam iacturæ. Et sic vsu acceptum capitale videtur nolle scommesse, quod vnus plus minus colla- tero respondeat. Et multi vendunt libertatem ad renigandum in tritremibus, tis, quæ longè superior est omni pecunia. Vide Salas de ludo disp. 13. n. 3. part. 1. tract. 8. resolut. 66. & part. 7. tr. 9. resolut. 35.

30 Si quis ludens pro se, & pro altero, sic paciscatur cum illo, cuius vice ludo, an possit diu perdit, si verò lucratus fuerit ex pacto portet tantum tertiam lucri partem; docet Sanchez in opusc. tom. 1. lib. 1. cap. 8. de re. dub. 23. num. 2. & 3 esse contractum iustum, si ludus sit prohibitus, & sic pœnæ subiectus, quia exponit se ludens periculo dandi pœnas legis, quas solus, qui ludit, perferat, & alter, vice cuius ludit, non tenetur ad aliquam partem pœnæ soluendam, nisi de hoc fecisset pactum. Si tamen, qui pecunias amisit, repetat eoram iudice, & iudex iubet restitui, tenetur, qui partem lucri portauit, restituere, quia hæc non est propriè pœna, sed restitutio lucri ludo acquisiti, quod alter habet ius repetendi. Ita Sanchez ex Alcozerio. Lugo tamen de iust. tom. 2. disputat. 30. sect. 2. num. 52. obseruat sepe excusari posse hoc pactum ab iniusticia, quia in Societate, qui operam, & industriam apponit, & rursus dimidium capitalis, plus debet de lucro participare, & minus damni sentire, cum semper amittat operam, & industriam, part. 7. tr. 9. resolut. 36.

31 Si quis in ludo latruncolorum

italicè

Qui promissio (italicè di Senecchi) promissio dare (vt vulgè dicitur scacco matto cum pedina) non potest lucrari, si dederit cum pedite (italicè Pedina) facta Regina. Ita Alcozer pedite, facta Regina, contra Patormitanum affirmantem iddicere, si promissio facta fuerit cum certo pedite, secus si generaliter: Sed id non valet; licet enim facta sit promissio cum certo pedite, cum tamen ex quo facta est Regina, aliter ducatur, quam pedes, promissio non verificatur. Idem docet Sanchez in opusculo. tom. 1. lib. 1. cap. 18. dub. 1. 16. ibid. resol. 29.

Amiffa in ludo non sunt debita in conscientia. 32 Solutio ob ludum. Valentia tom. 3. disputat. 5. quæst. 6. punct. 5. dub. 8. & alij, tenent, amiffa in ludo soluenda esse in conscientia nam sic obligat promissio mutua de iure naturæ: neque irritatur iure positivo, quamuis in aleatorum. C. de Religios. & sumpt. fundetur a. Etio ad repetendum. Sed contraria sententia Leslij lib. 2. cap. 16. dub. 4. est probabilior, nam cui darura Etio ad repetendum, a fortiori conceditur exceptio ad non soluendum, iuxta regulas iuris. Ex quo patet, quod si al. cubi perdenti non concedatur repetitio, aut ludentes beneficio legis concedentis repetitionem renunciauerint, perdens tenetur soluere in conscientia. Vide S. verb. Ludus n. 9. part. 2. tractat. 17. resol. 8. part. 3. tract. 5. resol. 94. & part. 7. tract. 9. resol. 21. & 23.

Potest tamen qui vincit, victa retinere pecuniam. 33 Qui verò pecuniam vincit, non tenetur in conscientia restituere, quia leges, aut non intendunt restitutionem pecuniæ semel solutæ, vel si intendunt, non fuerunt in hoc sensu receptæ. Ita Salas de contract. dub. 20. num. 6. part. 3. tr. 5. resol. 94. §. igitur & part. 7. tract. 9. resol. 22.

Restituere tenetur qui vicissat per fraudem. 34 Restitutio ob ludum. Tenetur restituere, si quis aliquid lucratus est per fraudem, etiamsi de hoc dubitet, quia in dubio non potest acquirere. Immo Nauarrus, Reginaldus apud Bonacjinam de restitu. disputat. 2. quæst. 3. punct. 2. num. 7. tenent, fraudulosum, dubium, an cessante eius fraude, collusor lucratus fuisset, teneri aliquid plus restituere.

re. Sed ipse merito id negat, quia in dubio melior est conditio possidentis. part. 4. tractat. 3. resol. 75. & parte 7. tract. 9. resol. 48.

35 Qui impedit, ne iudex condemnet aliquem ad restituendum lucrum ex ludo prohibito, tenetur restituere, si impedit per vim, aut fraudem; Quia per iniuriam impedit, ne victus possit recuperare id, ad quod leges, ei ius accipiunt. Si autem absque vi, vel fraude impediatur, non tenetur, quia vitetur iure suo, ne condemnetur Molina de iust. tom. 2. tractat. 2. disputat. 54. part. 7. tract. 9. resol. 27. Quod si minetur accusacionem, & repetitionem, nec tamen habeat animum accusandi, & repetendi, potest retinere summam, quam à lucrante accusatore extorsit. Ita Lesius lib. 2. cap. 26. dub. 3. num. 21. Nec obstant, quæ adducit Molina de iust. tom. 2. tractat. 2. disputat. 54. contrarium tenens; quod scilicet dolus dederit causam contractui: quia non est dolus malus, sed iniustus, de quo iura sunt intelligenda; sed iustus; nam iuste poterat minari accusacionem siue haberet animum, siue non. Neque victor præcisè dedit, vt victus deponat animum, sed vt re ipsa non accusaret; vel reperat, & iuri accusandi, vel repetendi cedat, quorum vtrumque ille præstat; potest ergo pro eo aliquid accipere. Ibid. resol. 28.

36 Quando quis excellit in peritia ludendi, & excessus peritiæ non est notus collusori affirmant communiter doctores, debere restituere lucrum restitit Lugo de iust. tom. 2. disput. 31. sect. 24. §. crari. 4. num. 44. Sed ego negatiuam sententiam esse probabilem puto; Plures pro ea rationes adducit idem Lugo, & Salas tract. de ludo dub. 25. num. 2. Si tamen is, qui imperitior est, excessum alterius colludentis sciat, vel ab eo monitus, vel aliaratione, & nihilominus, velit ludere, peritiorem lucrari posse, quia sciens, & volens nulla sit iniuria, communis est ferè Doctorum sententia, pene Salas ubi supr. num. 4. part. 4. tract. 4. resol. 186. & part. 7. tr. 9. resol. 29. & 30. & 31.

Fraudes in ludo vetita & obligantes ad restitutionem. Dicis se habere plura puncta, quã habeat.

37 Qui accusavit plura puncta, & collusor non advertit, tenetur restituere. Dicastillus de iust. lib. 2. tractat. 8. disp. 1. et. 5. dub. 3. num. 2. & num. 17. recte obsequat, eum qui scienter solvit minus pretium, quam amisit, teneri ad restituendum defectum illum, etiamsi collusor ex inadvertentia, vel errore putet totum sibi iam solutum. Idem dicendum de eo, qui dicit habere se plura puncta, quam habet, etiamsi ostendit ab aliis numeranda, sed ea non numerantur. Ratio est, quia prædicta fraudes non sunt permittæ in ludo, item qui solus sit se amisisse in ludo, tenetur manifestare veritatem, quando de ea inquitur, etiamsi iudices errore ducti iudicent ipsum lucratum fuisse, nisi approbatum inter se ludentes pacti fuerint, vel consuetudine constet licere. Ita Alcozer cap. 10. dub. 3. part. 7. tractat. 9. resolutione 47.

Suffragans chartas, &c. Signans taxillos,

38 Qui vititur fraudibus in ludo, vt suffragando chartas, vel signis peculiariibus illicitis notando, aut age quadam, eas componendo, vel supponendo taxillos adulteratos, &c. tenetur ad restituendum non solum quantum huiusmodi deceptionibus, & fraudibus fuit lucratus, sed etiam quorum fuerit compertum impedivisse, ne alius lucraretur, quia totum hoc dampnum intulit. Reg. tom. 1. lib. 10. c. 25. num. 385. part. 7. tr. 9. resol. 48. Si verò videat chartas alterius absque fraude ex sola negligentia alterius licite lucratur, focus si viderur, quia eo modo se ponit vt videre possit, vel quia, habet alium videntem ludum alterius, qui eum admonet, quia sic est aperta fraus Trullenchi in decalog. tom. 2. lib. 7. cap. 27. dub. 2. num. 4. Idem dicendum de eo, qui chartas dignoscit a tergo, quando uec eas signavit, nec propter usum, quia sæpius in eadem chartis lusit cum aliis, eas facile dignoscit, quando enim vterq; æquè potuit chartas dignoscere, licet alter diligentius signa aliqua obseruauerit, hoc eius industriæ, & attentioni deputandū est, Sanchez in opuscul. tom. 1. lib. 1. cap. 8. dub. 12. num. 5. Quod si inquiras hic, an quando socij contra

Summa Diana.

socios ludunt, possit socius admonere socium de chartis suis, vt sciat quomodo se gerere debeat? Respondetur, in hoc standum esse ludi illius peculiariibus legibus; aliquando enim fas est, aliquando non aliquando possunt se signis manifestis iurare, aliquando occultis, aliquando neutris. Ita Sanchez ex Alcozerio. ibidem resolutione 50. & 52.

39 Si quis falsò asserat se habere, vt vulgò dicitur Primera, vel v. gr. 50 puncta] & proiciat chartas in mensam, quas alter collusor ex errore collegit, vel quia non curavit illas aspicere, vel quia statim credidit, & sic iuste lucratus est, tenetur lucrum restituere. Et si iam ludus finitus erat, & alter collusor lucraturus est, quia habebat plura puncta, non tantum tenetur illud restituere, sed etiam quod in illa manu erat perditurus. Item quando alter minus soluit, quam perdidit, & quam erat in sponsione, ex negligentia lucrantis, tenetur restituere, est enim lex recepta in ludo, quod in pecunia non debet esse fallacia. Item si iudices, vel arbitri iudicent contra veritatem, etiam bona fideis, in cuius fauorem indicatum est, tenetur lucrum restituere, cognita rei veritate, quia supradicta sententia fuit lata ex falsa presumptione. Et hæc omnia docet Sanchez in opuscul. tom. 1. lib. 1. cap. 8. dub. 12. numero 11. & seqq. part. 7. tractat. 9. resolutione 62. Vide etiam supra num. 37.

Vel falsò asserat, se videri esse, & habere plura puncta, quã habeat.

Valea dignoscens a tergo,

40 Quando ex duobus alter ludit cum falsis chartis, vel taxillis, ait Victoria apud Lopez de controuers. lib. 2. cap. 22. non solum hunc teneri ad restitutionem, si lucratur, sed etiam alterum colludentem, quia cum debeat inter colludentes seruari æqualitas, sicut vni licite non potest, ita nec alter. Sed contrarium dicendum cum D. Thoma 2. 2. quæst. 32. art. 7. ad 1. quia in hoc casu in æqualitas procedit, ex malitia non vtriusque, sed alterius tantum, cui soli imputanda est part. 4. tractat. 4. resolutione 109.

Vincens ludens cum falsis chartis, non tenetur ad restitutionem.

41 Qui scienter fraude usus est in ludo, tenetur etiam restituere id, quod ex lu.

Gggg

ex lu.

tionem ob fraudes, quas expensas possit adducere.
 ex lucro dedit amicis, id est, de baratro. Secus si bona fide lucratus fuerit, quia illud bona fide consumpsit. Deinde iniuste lucrans, non tenetur restituere id quod ex communi pecunia soluitur pro chartis, pro lucernis, pro bellariis, & similibus aliis rebus, quia hæc omnia data sunt utroque consentiente: quod procedit etiam, quando his, qui perdit, non est sui iuris, modo consumpra sint in ea quantitate, de qua ille poterat disponere. At si quis lucratus est ab eo, quem vitaxit ad ludendum, non poterit adducere has expensas, quia attractus non censetur illis consentire. Ita Trullench in Decal. to. 1. lib. 7. cit. 20. dub. 2. num. 7. part. 7. tract. 9. resolutione. 54.

Maritus amittens notabilem quantitatem ad quid tenetur.
 42 Maritus notabilem quantitatem in ludo amittens nec ipse, nec collusores tenentur restituere uxori, nisi forte amiserit bona dotis, quæ in specie erant conseruanda; tunc enim ludus esset illicitus, & posset uxor illa repetere, & extrahere à lucrante, quod si non erant in specie conseruanda, tenetur vis refarcire illud damnum ex propriis bonis, & mulier potest eam recompensatione petere à possidente bona mariti, quæ videntur tacite hypothecata pro dote uxoris. Molina de iust. tomo 2. tract. 2. disputat. 520. num. 5. part. 7. tract. 9. resolutione 18.

Ludens aliena pecunia quando tenetur restituere.
 43 Ludens aliena pecunia, non facit lucrum suum, quod ludendo acquirit, ut accidit, quando fur, vel usurarius, vel depositarius, alienam pecuniam suo nomine ludo exponit, & vincit, si fur non haberet aliquid proprium, secus si habuerit quod traderet vincenti, si perdidisset, vel nisi aliter constet de intentione collusoris, qui perdidit. Trullench citatus dub. 4. num. 6. & idem dicendum cum Lugo tomo 2. disput. 38. sect. 2. num. 13. & seqq. de eo, cui cum pecunia in ludo deficeret, clam eam à collusore surripuit. Si enim fur non habebat vnde pecuniam illam restitueret, non poterit ludum retinere; secus si habebat ibid. ref. 19.

Ludens cum fure, quæ-
 44 Ludens cum usurario, vel fure, potest sibi retinere rem ludo acquisi-

tam, si eius rei dominium spectabat ad usurarium, vel furem, ut accidit, quando fur ludendo, vel negotiando pecunia furtiua comparauit sibi alias pecunias, vel res; istarum enim rerum, vel pecuniarum factus est dominus, consequenter ludens cum fure potest eas acquirere, sibi que retinere, cum eas acceperit à vero domino. Si vero dominium illius rei non spectabat ad furem, vel usurarium, ludens cum fure, vel usurario non potest sibi rem ludo acquisito retinere, postquam cognouit alienam esse, tenetur enim ratione rei acceptæ rem domino restituere, aut ipsi furi ut recuperet æquale. Addo tamen, furem in huiusmodi casu teneri restituere valorem rei, immo etiam teneri de ejectione. Bonacina de rest. disput. tione 2. questione 3. puncto 2. num. 18. ibidem resolutione 20.

45 Petes. An si tantum perdas cum aliquo quantum illi ob fraudes debes restituere, v. g. centum, possis debitum compensare, & liberari ab alia restitutione? Respondeo cum Sanchez in opuse. tomo 1. lib. 1. cap. 7. dub. 20. Si cum alio diuerso perdas, vel cum eodem in eodem ludo, sed alia die, te non liberat à restitutione faciendâ: quia hic ludus secundo est alius contractus diuersus, in quo ille alius iuste lucratur, & ex vi cuius debes soluere nouum debitum: non ergo potest satisfieri vnica solutione duplici debito diuerso. Difficultas est, quando in eodem ludo perdis cum eodem id, quod per fraudem iniuste lucratus fueras. Armilla verb. Ludus, numero 7. Negat esse amplius obligationem restituendi, quia iurum dicitur, quod in fine ludi restitatur, quod Sanchez dicit probabile dubio 19. numero 5. contrarium tamen verius est, ut faretur idem Sanchez cum aliis. Quod autem dicitur lucrum esse solum, quod manet finito ludo, habet solum locum in filio familias, qui ex consensu Patris censetur habere facultatem exponendi iterum ludo lucrum, donec omnino absoluitur, parte 7. tract. 9. resolutione 31.

In voto, & iuramento non ludendi datur paritas materiae

Qua non semper desumitur ab eodem capite.

46 In voto, & iuramento non ludendi datur paritas materiae, quae desumi debet in ordine ad id, quod uouens, & iurans primario vitare intendit. si enim intendit se priuare delectatione, quae est in ludo, parua materia erit parua recreatio. Si autem finis fuit, non consumere tempus in vanum, parua materia erit parua mora. Rursus, si finis fuit vitare iacturam pecuniae parua materia erit parua iactura. Et tandem, si finis fuit vitare rixas cum domesticis, aut coludentibus, aut blasphemias, &c. tunc parua materia desumenda erit ex occasione data illis talium peccatorum. Ita Sanchez in summo, tomo 1. lib. 3. c. 18. num. 2. & 3. p. 5. tr. 5. ref. 38.

Sed de voto & iuramento non ludendi plura. Vide verb. Votum num. 25, 46. & 47.

De sponsionibus item in ludo adhiberi solitis. Vide verb. Sponsio.

De Religiosis ludentibus illicite, seu sine licentia, vide plura parte 9. tractat. 6. resolutione 25.

LUXURIA.

Luxuria descriptio & species.

1 * Luxuria in generali, prout hic eam accipimus, est deordinatus concubitus, aut actus sensitiuus per se ad illum ordinatus. Eius species sunt, simplex fornicatio, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, rapus, peccatum contra naturam, delectatio turpis, oscula, tactus, & intuitus turpis. Est per se peccatum mortale, prohibitu partim in sexto praeepto Decalogi, partim in nono. Vide de singulis sub propriis nominibus*.

An licet inspicere coitum bestiarum?

2 Petes primo hic. An licitum sit aspicere coitum bestiarum, aut ipsarum, vel hominis turpia? Respondet Grando in part. 2. contr. 6. tractat. 4. disput. 7. num. 3. se non damnaturum de mortali inspicientem verenda bestiarum turpiter commota, vel etiam illarum coitum, quia neutrum istorum multum prouocat ad luxuriam. At coitum ho-

Ipsarum, vel

minum, aut verenda humana contrarij sexus studiosè inspicere, esse mortale, quia valde pugnat cum honestate naturali, & est notabilis causa commotionis sensualitatis. Secus verò si quis breuiter & per transennam aspiceret, aut aspiceret ille, qui attentata ætate, aut complexione, prudenter iudicaret, non esse sibi periculosum. Sed in his materiis caue, & quasi à facie colubri fuge p. 3. tr. 5. ref. 88.

hominis turpia

3 Petes secundò. An in rebus venereis detur paritas materiae? Affirmatiuè respondent Sala in 1. 2. disputat. 6. sect. 21. num. 149 Marchantius q. 9. post. ad Decalog. cap. 6. quast. 2 & alij, & cum aliqua formidine Lessius lib. 4. c. 3. dubio octauo. Quia delectatio venerea ex solo usu capta plerumque, vt diximus, non est mortale. Deinde, non potest assignari ratio, cur in hac materia, sicut & in alijs, non detur paritas, nam quemadmodum litigium ex eo quoddam disponit ad homicidium, non semper est peccatum mortale, sicut etiam haustus immoderatus ad ebrietatem disponens; quia nimirum sunt dispositiones peccatorum remota: ita, quamuis dicat Galenus, omnem actum venereum esse initium pollutionis, non statim sequitur, esse peccatum mortale, quia potest reuiter & remote ad illa disponere. Descendendo autem ad particularia: Marchantius probabilè putat, oscula inter solutos, si absit periculum pollutionis, aut consensus in vltiora, non esse peccata mortalia, dummodo etiam non sint cum magno libidinis ardore coniuncta. (Syluius verò in 2. 2. quast. 154. artic. 4. conclus. 4. distinguit. Aut delectatio, quae in osculis & amplexibus sentitur, est merè sensalis, consistens in proportionè obiecti ad sensum tactus, & non est aliud, quam delectatio de re blanda, tepida, leni, tenera, &c. absque alia delectatione turpia: aut est delectatio coniuncta cum commotione carnis & spirituum generationi infernentium. Et tactus & oscula cum priori delectatione non esse libidinosa & mortalia, cum postteriori delectatione esse mortalia.

Et an in rebus venereis detur paritas materiae?

Gggg 2

talia,

alia, nam oscula & amplexus non sunt ex sua specie libidinosa, ut docet D. Thomas loc. cit. in corp. art. & in eis ponitur abesse omnis intentio & cogitatio voluptatis venereæ. Deinde, tangere res molles, suaves, & temperatas propter delectationem inde naturaliter resultantem, non est mortale: ergo nec tangere carnes alienas, secluso alio si re, & periculo. Sed hanc opinionem Syluij merito improbat Sanchez in summ. tom. 2. lib. 5. cap. 6. num. 12. part. 4. tractat. 4. resolut. 136. Et sententiam docentem, dari paruitatē materiæ in rebus venereis, Claudius Aquatius Generalis Societatis veruit, ne quis ex suis Patribus publice, vel priuatim doceret, aut se iudicare significaret ut tolerabilem, cuius decretū affert P. Trimarchi de cons. sollicitat. disputat. 1. sect. 7. num. 46. Et Texeda tom. 1. lib. 2. tractat. 5. controuers. 13. numero 73. ac Baldellus tom. 1. lib. 3. disputat. 14. num. 4. testantur, Clementem VIII. in Officio Inquisitionis definiuisse, in rebus venereis non dari puritatem materiæ. Et ita est omnino tenendum. * Hæc est sententia. Auctoris, quam expressè docet, & se docere profitetur. part. 3. tractat. 5. resolut. 89. in fine, part. 4. tractat. 4. resolut. 136. §. Notandum, & tractat. 5. resolut. 5. & part. 5. tractat. 5. resolut. 9. tractans quæ docuerat in resolut. 89. citata in primo §. Nimirum, quod tangere alterius verenda ex leuitate, vel tangere super vestes non alia intenta delectatione, quam strilla, quæ prouenit ex tactu mediatō, item tangere digitum, vel manū, fœminæ, & conficere partes obscenas brutorum, non sit mortale, quæ est doctrina Granado, quem ipse in RR. citat. confutat, in 1. 2. controuers. 6. tractat. 4. disputat. 7. num. 5. & 6. & nouissime part. 7. tractat. 11. resolutione 28.

4. Aliqua notanda circa luxuriam. Primò, quod mollities, Sodomia, & bestialitas distinguuntur specie contra Fillicium. Quædo part. 9. tract. 8. resolut. 31. Secundò conficere pudenda brutorum ex curiositate videndi semen est peccatum mortale, quod non explicat. v. in part. 1. tractat. 17. resolut. 37. nunc

verò affirmatiuè respondet ibid. quaritur 2. Tertio fœminæ non licet se agitare post coitum cum viro, qui statim, ut seminauit extraxit membrum virile a vase, ita ut semen emitat. Texeda, & alij quaritur 3. Quarto illicitum est fœminis tactibus impudicis se conficere pudenda ad expellendum semen corruptum. Texed. quaritur 4. Quintò conficere membrum virile in vase præpostero est peccatum mortale (tamen si absit periculum pollutionis) & fiat cum animo consummandi in vase naturali, non est mortale, quia tales tactus non tollunt intentionem agentis. Dian. sed tu cogita. quaritur 5. Sextò tactus illiciti sunt inter virum, & vxorem cum periculo pollutionis. Præpost. quaritur 6. Septimò non est licita nec debita effusio seminis in copula fornicata ante effusione alterius. Auerſa ibid. & tandem septimò. Copula cum fœmina dormiente (quod industria non fiat) est eiusdem speciei, cuius est fœmina. DD. varia asserunt. part. 9. tract. 9. resolutione 2. Octauò, Religiosus & Sacris initiatus in actu venereo, non tria, sed vnum peccatum committit. part. 10. tractat. 11. resolutione 12.

M A N D A N S, E T

Mandatarius.

Mandans non tenetur restituere Nō tenetur damna vltra mandatum suum, mandans ut si mandatarius inculit damnum existit ut cedendo fines mandari. Dicastillus, & tra. māda si mandatarius occidit aliquem, quem tum. mandans vulnerari, vel verberari, tenetur ipse pœna ordinaria homicidij non mandans. Hūnnius, & alij. part. 8. tractat. 7. resolut. 33.

2. Mandatarius non obligatur in foro conscientie de leui, & leuissima culpa in casu delicti, & culpæ daræ, ut si res mandantis apud mandatarium pereat culpa sua lata, tenetur restituere mandanti, si verò culpa tantum leui, vel leuissima, non tenetur Mandatarius.